

Perspektiva i utjecaj ekoturizma i održivog razvoja na zaštićena prirodna područja Hrvatske

Čičin Samobor, Tihana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:434917>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“ Pula

Tihana Čićin Samobor

**PERSPEKTIVA I UTJECAJ EKOTURIZMA I ODRŽIVOG
RAZVOJA NA ZAŠTIĆENA PRIRODNA PODRUČJA
HRVATSKE**

Diplomski rad

Pula, rujan 2023

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

“Dr. Mijo Mirković”

**PERSPEKTIVA I UTJECAJ EKOTURIZMA I ODRŽIVOG
RAZVOJA NA ZAŠTIĆENA PRIRODNA PODRUČJA
HRVATSKE**

Diplomski rad

Studentica: Tihana Čičin Samobor

JMBAG: 0067560940

Studijski smjer: Turizam i razvoj

Kolegij: Selektivni turizam

Mentor: izv. prof. dr. sc. Aljoša Vitasović

Pula, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Tihana Čičin Samobor, kandidatkinja za magistricu poslovne ekonomije, smjera Turizam i razvoj, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____ 2023. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Tihana Čićin Samobor, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Diplomski rad pod nazivom "Turizam i ekonomija doživljaja" koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ 2023.

Potpis

1. SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
1.1.	Predmet i cilj rada.....	1
1.2.	Metode i izvori podataka	1
1.3.	Struktura i sadržaj rada	1
2.	Osvješčivanje potrebe za promjenom	3
2.1.	Masovni turizam	3
2.2.	Transformativni turizam	4
2.3.	Odgovorni turizam	4
2.4.	Ekoturizam	5
2.5.	Održivi razvoj.....	5
2.5.1.	Agenda 21.....	7
2.6.	Klimatske promjene.....	8
2.7.	Koraci ka očuvanju prirode.....	9
3.	Turizam u Hrvatskoj	9
3.1.	Projekcija stanja	10
3.2.	Nosivost kapaciteta	10
4.	Zaštićena područja u Hrvatskoj.....	12
4.1.	Strogi rezervati	14
4.1.1.	Hajdučki i Rožanski kukovi.....	14
4.1.1.1.	Planinarenje Hajdučkim i Rožanski kukovima	15
4.1.1.2.	UNESCO Bukove prašume u Karpatima i drugim područjima Europe 16	
4.1.2.	Bijele i Samarske stijene.....	18
4.1.2.1.	Klima Bijelih i Samarskih stijena.....	19
4.1.2.2.	Geomorfologija	19
4.1.2.3.	Bioraznolikost	20
4.1.2.4.	Posjećivanje	22
4.1.2.5.	Evaluacija stanja očuvanja georaznolikosti	23
4.1.2.6.	Omogućavanje doživljaja izvorne divljine	25
4.1.2.7.	Evaluacija stanja	27
4.1.2.8.	Plan upravljanja.....	28

4.1.2.9. Ciljevi.....	28
4.2. Razvoj ekoturizma.....	28
4.2.1. UNESCO.....	29
4.3. Plitvička jezera	29
4.3.1. Kriterij za ulazak pod UNESCO zaštitu	30
4.3.2. Zahtjevi zaštite i upravljanja.....	30
4.3.3. Turističke informacije	31
4.3.3.1. Aktivnosti	33
4.3.3.2. Cerovačke pećine.....	39
4.3.3.3. Baračeve špilje	40
4.3.4. Brisanje s UNESCO-ve liste	40
4.3.5. Turistički promet.....	42
5. Planinski turizam	50
5.1. Planinarenje	51
5.2. Najbolja web-mjesta s točnim rutama i informacijama o stazama i izletima	52
5.2.1. Hrvatski planinarski savez - www.hps.hr	52
5.2.2. www.planinarenje.hr	53
5.2.3. www.medvednica.info/p/planinarske-staze.html	53
5.3. Blogovi	54
5.3.1. underdreamskies.com	54
5.3.2. zovplanine.com	54
5.3.3. aktivator.hr	54
5.3.4. Hiking Croatia	54
5.4. Kretanje po planini.....	54
5.5. Planinarski bonton.....	55
5.5.1. Slučaj nesreće	56
6. Zelene prakse	56
6.1. Invazivne vrste u Hrvatskoj.....	56
6.2. Međunarodni dan šuma.....	58
6.3. Festival znanosti.....	59
7. Zaključak.....	60
Dodaci	63

Popis slika	63
Popis tablica	63

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog Diplomskog rada je ekoturizam. Jedan dio odnosi se na ponudu i približavanje slike o stanju prirode te zakonske regulative o raspodjeli zaštite određenih područja s naglaskom na Stroge rezervate Bijele i Samarske stijene te Nacionalni park Plitvička jezera. Riječ je o tipovima turizma koji svoj temelj baziraju na pozitivnoj promjeni. U radu će se dosta tražiti balans između čovjekovog uživanja i što radimo planeti svojim uživanjem.

Cilj je čitatelju približiti perspektivu ekoturizma na način da mu se potakne svijest o održivosti i prirodnim bogatstvima koje Hrvatska zasad ima. Pobuđivanjem svijesti kratkim čitanjem ovih činjenica pojedinac može promijeniti svoj sadašnji stil života na bolje, za sebe, sva živa bića oko sebe i stanje planete u budućnosti. Početak ovog cilja postiže se na način da je svaka osoba željna znanja, dinamike u svakodnevnici i puna suosjećajna i razuma. Usvajanjem dolje navedenih praksi i uživanjem u istima osoba osigurava sebi i budućim generacijama bolje sutra.

1.2. Metode i izvori podataka

Prvenstveno kod pisanja ovog Diplomskog rada korišteni su znanstveni članci i internetske stranice. Također korištene su stručne knjige i razne publikacije iz područja turizma. Kako bi podaci bili što noviji i točniji korištene su informacije sa službenih web stranica parkova, Ministarstva zaštite okoliša, Ministarstvom zaštite okoliša i energetike, Ministarstva zaštite prirode, Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, Ministarstva znanosti i obrazovanja i raznih drugih internetskih izvora.

Korištene su sljedeće znanstvene metode: metoda analize i sinteze, metoda dokazivanja, deskriptivna metoda, metoda klasifikacije i metoda kompilacije.

1.3. Struktura i sadržaj rada

Diplomski rad na temu „Perspektiva i Utjecaj Ekoturizma i Održivog Razvoja na Zaštićena Prirodna Područja Hrvatske“ sastoji se od pet poglavlja.

U prvom poglavlju riječ je o uvodu u Diplomski rad gdje se predstavlja predmet i cilj rada.

U drugom poglavlju osvješčuje se potreba za promjenom u ponašanju tijekom putovanja i svakodnevnom životu. To se radi na način da se opisuje pojam masovnog turizma koji ostavlja brojne negativne posljedice te ostale vrste koje mogu zamijeniti isti. Transformativni turizam kojim se mijenja i raspoređuje masovnost i način provođenja vremena posjetioca, odgovorni turizam i ekoturizam s naglaskom na održivi razvoj. Zatim se predstavljaju klimatske promjene koje predstavljaju opasnost, te kojim koracima se te promjene mogu spriječiti.

U trećem se poglavlju predstavlja Hrvatska na općeniti način kroz projekciju stanja i nosivost kapaciteta tj. koliko se može posjetioca ugostiti na nekom prostoru da se on ne naruši i da se doživljaj ne promjeni radi gužve.

U četvrtom poglavlju ulazi se dublje u temu gdje se govori zaštićenim područjima u Hrvatskoj. Stavljaju se naglasak na Stroge rezervate i Nacionalni park Plitvička jezera zvan „Plitvice“. Ova područja analiziraju se kroz ekoturizam, održivi razvoj te kako ekoturist može tamo provoditi vrijeme. Također su vrlo opsežno opisani i negativni postupci koji proizlaze iz pohlepe za novcem te kasnije posljedice radi istih tih nepromišljenih aktivnosti.

Peto poglavlje bazira se na planinarski turizam. Radi se o planinarenju i kako se ponašati u planinama. Navedeni su savjeti te stranice i blogovi koji mogu pomoći planinaru svake razine iskustva.

Kod šestog poglavlja riječ je o zelenim praksama i dobrim stvarima koje se čine i mogu učiniti kako bi se stanje poboljšalo poput Aplikacije Invazivne vrste u Hrvatskoj, Međunarodni dan šuma i festival znanosti.

U sedmom poglavlju iznesen je zaključak u kojem se mogu naći moguća rješenja na proizašlu situaciju koje nismo bili svjesni u prošlosti i prakse koje se danas primjenjuju kako bi spasili istu.

Na kraju su prikazani popisi tablica i slika te izvori.

2. OSVJEŠČIVANJE POTREBE ZA PROMJENOM

Danas je diljem svijeta zamjetan društveni fenomen u kojem putovanja služe kao katalizator kroz koji odgovorni građani nastoje promijeniti sebe i svijet u kojem žive.¹

Mnogi znanstvenici i stručnjaci iz prirodnih i društvenih znanosti, ekonomisti, politički aktivisti i društveni poduzetnici, opisali su izuzetnu promjenu globalnih paradigmi 21. stoljeća. Iako koriste različitu terminologiju i metode u opisivanju ovog fenomena sociokulturnih, ekonomskih i filozofskih promjena u svijesti, vrijednostima i svjetonazorima, svi autori pokazuju u istom smjeru - nastanak planetarne vizije koju ljudi počinju shvaćati. Svi smo mi povezani u jedan sustav te smo međuovisni, ranjivi i odgovorni prema planetu. Promjena paradigme rezultat je svijesti o alarmantnom stanju svjetskog sustava i njegovih neodrživih praksi, koje se svakodnevno vide kroz vijesti o nebrojenim ekonomskim i financijskim krizama, ratovima, gladi i prirodnim katastrofama. Nova vizija nastoji izaći iz okvira postojećeg neodrživog i materijalističkog ponašanja prema stvaranju pravednijeg svijeta oblikovanog višim vrijednostima i smislenijim i odgovornijim životima. Upravo u tom kontekstu ljudi počinju razmišljati o turizmu kao društvenoj snazi koja utječe na pojedince, društva i prostore te tražiti odgovore na pitanje može li (i kako) turizam pomoći u oblikovanju novih društvenih vizija. Individualna dobrobit, pravedno društvo i zdrav okoliš. Zapravo, danas se jasno pojavljuju društveno odgovorni potrošači u smislu potreba za putovanjima, sa sve većim naglaskom na duhovnost, zdrave stilove života, ekološku i socijalnu pravdu te ekološku održivost.

2.1. Masovni turizam

Masovni turizam je još uvijek najdominantniji oblik turizma i uzrokuje probleme u prometu (zagušenja), kriminal, onečišćenja vode i zraka, buku, vandalizam, izumiranje flore i faune te uništavanje do neprepoznatljivosti kulturnog blaga. Pravilan oblik turističkih kretanja nužan je za razvoj turizma u kojem će uživati iduće generacije. Suvremeni turizam pokazao je da je njegova temeljna značajka masovnost. Zbog masovnosti i traženja mogućnosti odsjedanja sve većeg broja putnika, turistička privreda čini vrlo štetan zahvat u prirodni svijet. Stoga se promijenilo shvaćanje ljudi da je za razvoj turizma potreban ne samo materijalni razvoj, već i zaštita prirodnih

¹ Dukić, L., Ateljević, I., i Tomljenović, R. (2018). 'WWOOFing kao novi oblik transformativnog turizma u Hrvatskoj', *Socijalna ekologija*, 27(1), str. 49-69. <https://doi.org/10.17234/SocEkol.27.1.2>

resursa. Masovni turizam ne teži brizi za prirodu, a posljedice su katastrofalne. Turizam je jedan od glavnih uzroka ekološkog kolapsa u regiji. Neka mjesta koja su nekada bila netaknuta, danas se više ne mogu obnoviti.

Neodržive turističke prakse također utječu negativno na zaštićena područja koja im trebaju za reputaciju i financijsku korist.

Pretpostavka je da je uspjeh zaštićenih područja ovisan o broju turističkih dolazaka no velik broj posjetitelja predstavlja prijetnju za očuvanje biološki najvažnijih, a ujedno i najljepših destinacija.

2.2. Transformativni turizam

Neki autori promjene u načinima razmišljanja, vrijednosti i (stilove) povezane s turističkim iskustvima i njihovim mogućim ishodima nazivaju transmodernim turizmom (Ateljević, 2009; 2011), transformativnim turizmom (Reisinger, 2013a; 2015), transformativnim putovanjima (Kottler, 1997). ; Ross, 2010; Lean, 2009) ili osviješteno putovanje (Pollock, 2015). Izraz "transformativno putovanje" prvi je uveo Kottler (1997.) u svojoj psihoterapijskoj praksi, koji je pomagao klijentima na terapeutskim transformacijskim putovanjima, vjerujući da nijedna druga ljudska aktivnost nema veći potencijal za promjenu naših percepcija ili načina na koji oblikujemo naše vlastite živote. Ross (2010), koja ga je kasnije citirala u svom terapeutskom radu, tvrdila je da transformativno putovanje predstavlja sredstvo radikalne promjene individualne i kolektivne svijesti u kratkom vremenskom razdoblju i na ugodan način. Lean (2009) proučava potencijal putnih iskustava kao katalizatora promjena u dugoročnom ponašanju i razmišljanju te vjeruje da bi primarni cilj trebao biti inspiriranje, poticanje i njegovanje pojedinaca kao "ambasadora održivosti" koji će donijeti u društvo promjene i stvoriti ideale kao što je održivi razvoj.

2.3. Odgovorni turizam

Izgradnjom turističke infrastrukture, poput puteva, restorana, odmarališta, turističkih centara i pansiona zadire se u prirodu što ima svoje vidljive posljedice na više razina. Promet zračnim putem, morem i kopnom neprekidno raste što znači veći broj turista. Oni uzrokuju negativne utjecaje na način da ostavljaju smeće iza sebe te njihovo ponašanje stvara otpadne vode. Sve to dovodi do svojevrsne degradacije prirode. U područjima sa visokom razinom zaštite, kod izražene i osjetljive bioraznolikosti,

aktivnosti poput sječe šuma također uzrokuje štetu, a tragove na okolinu ostavljaju i fizički posjeti turista prirodnim blagodatima. Nužno se mora postaviti pitanje kako ekološko-edukativne aktivnosti za turiste mogu minimizirati negativne utjecaje na okoliš koje uzrokuje turistički razvoj. Tu stupa na snagu turizam sa ekološkim predznakom, s obzirom da ovaj oblik turizma ovisi o prirodi, jer se "ekoturizam fokusira na prirodu, kao primarnu motivaciju za putovanje, kako bi se unaprijedilo znanje i svijest o prirodi" (Wearing i Neil 2013:6.)

2.4. Ekoturizam

Koncept održivog razvoja pojavio se kao odgovor na brzi rast svjetskog stanovništva, sve veće razlike u društveno-ekonomskom razvoju, snažnu industrijalizaciju i brzu degradaciju okoliša (Golja 2008). Rast i razvoj mora biti u skladu s ekosustavom u kojem djeluje. Konotacija ekoturizma i trend razvoja suvremenog turizma pojačali su svijest potrošača, odnosno razumijevanje cjelokupnog koncepta povratka čovjeka prirodi. To uključuje stvaranje turističkih proizvoda temeljenih na zdravoj i organskoj hrani, netaknutoj prirodi i rekreacijskim aktivnostima vezanim uz kulturu, običaje i tradiciju. Danas, kada se sve više spominje simbol ekologije, nastala je riječ ekoturizam. Situacija je često različita u različitim dijelovima svijeta. Ova različita terminologija ovisi o razlikama u vrstama turističkih proizvoda, razlikama u svijesti o svjetskoj kulturnoj civilizaciji i krajobraznim karakteristikama mjesta gdje se odvija ekoturizam.

Pojavljivanje ekoturizma povezano je s tri bazna utjecaja iz turističkoga makro okruženja. To su: reakcija na negativan utjecaj masovnoga turizma, porast potražnje za atrakcijama vezanim na prirodu i očuvanje okoliša te prihvaćanje načela održivosti i pokreta za očuvanje okoliša.

2.5. Održivi razvoj

Održivi razvoj okvir je za kreiranje strategija i politika za promicanje održivog gospodarskog i društvenog napretka bez ugroze okoliša i prirodnih resursa bitnih za buduće ljudske aktivnosti. Oslanja se na ideju po kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost idućih generacija iscrpljivanjem neobnovljivih izvora te kroničnim oštećivanjem i zagađivanjem okoliša. Glavni cilj je osigurati održivo korištenje prirodnih resursa na nacionalnoj i međunarodnoj razini. To je model održivog razvoja koji

naglašava formuliranje razvojnih politika za zaštitu prirode i okoliša maksimiziranjem primjene znanstvenih dostignuća i novih tehnologija.

Drugim riječima, održivi razvoj je način proizvodnje i potrošnje koji uzima u obzir prirodne resurse ekosustava u kojima se ti procesi odvijaju. Postavlja se pitanje društvenoj odgovornosti da procesi proizvodnje i potrošnje ne bi ugrozili sposobnost obnove resursa prirode.

Ciljevi održivog razvoja su trostruki - težnja za ekonomskim dobitima (ekonomski razvoj), društvena odgovornost (socijalno napredovanje) i zaštita okoliša. Gore navedena tri cilja nazivaju se stupovi održivog razvoja. Društva u potpunosti ovise o zemljinim resursima za svoj opstanak, a kako bi (djelomično) poboljšala kvalitetu života, koriste se ekonomskim modelima. Budući da ekonomiju vode ljudi, sama ekonomija ovisi o prirodi.

Kako bi se postigli globalni razvojni ciljevi, oni moraju biti relevantni i dostupni svim pojedincima i nacijama diljem svijeta. Pri ostvarenju ovih ciljeva moraju se uvažiti jedinstvene okolnosti i mogućnosti koje se odnose na pojedine regije. Rješavanje prioritarnih problema i iskorištavanje individualnih kapaciteta za promicanje održivog razvoja na globalnoj razini su nužni kako bismo postali dio ključne globalne koalicije koja radi na postizanju ciljeva.

Turizam koji želi biti održiv i dugoročno uspješan mora u svom planiranju i razvoju poštivati osnovne postulate održivog razvoja i odgovornog turizma, pri čemu vrlo često može doći do sukoba između ekonomske i socijalne perspektive razvoja turizma (npr. turista, noćenja, prihoda, kapaciteta, zaposlenosti, uključenosti lokalnog stanovništva) i razvoja turizma s ekološkog stajališta (npr. zaštita prirodnih, povijesnih, kulturnih i drugih resursa).

Turizam se kao dinamična pojava manifestira u prostoru koji je zbog svojih biotropnih i antropogenih svojstava dovoljno atraktivan da privuče pažnju potencijalnih turista, što posebno ističe važnost očuvanja prostora s ciljem održivog razvoja. Tome u prilog ide i činjenica kako lokalno stanovništvo postaje sve svjesnije problema neodrživog turizma, dok turisti zahtijevaju sve više standarde kada je u pitanju okoliš (WTO, 2002). Pod održivim razvojem u turizmu podrazumijeva se sposobnost turističke destinacije da ostane u ravnoteži s okruženjem, odnosno sposobnost da ostane konkurentan na

tržištu usprkos pojavi novih i manje posjećenih destinacija te da privuče podjednako posjetitelje koji se vraćaju i one koji dolaze prvi puta (Mamsic, Prebezac, 2004:397)

2.5.1. Agenda 21

Agenda 21 temelji se na načelu da je kolektivno i promišljeno rješavanje problema okoliša i razvoja jedini način da se osigura sigurnija i prosperitetnija budućnost. Agenda 21 predstavlja globalni konsenzus i predanost razvoju i suradnji u zaštiti okoliša na najvišoj političkoj razini. Prepoznato je da je održivi razvoj prvenstveno odgovornost vlada, koje su odgovorne za formuliranje svojih politika, planova i programa. Međutim, također je prepoznata važna uloga drugih interesnih i društvenih skupina. Poznato je da će za postizanje ciljeva Agende 21 biti potrebna značajna financijska sredstva i potpora zemljama u razvoju. Suradnja između zemalja ključna je za učinkovito i ravnomjerno raspoređeno globalno gospodarstvo koje može pomoći svima na putu održivog razvoja.

Globalno priznati principi održivog razvoja navedeni su u Deklaraciji iz Rija i Agendi 21, Deklaraciji i Planu provedbe iz Johannesburga te konceptima Milenijske deklaracije Ujedinjenih naroda.

Agenda 21 podsjeća na sva obećanja održivog razvoja:

- Pravedan i balansiran ekonomski razvoj koji se može održati dugoročno
- Smanjiti siromaštvo osnaživanjem siromašne populacije i osiguravanjem njihovog prosperiteta pristupom potrebnim uslugama i resursima;
- Uključivanje svih dionika u procese donošenja odluka (državne i lokalne vlasti, organizacija civilnog društva, poslovnih, profesionalnih udruga, sindikata), te promicati dijalog i izgraditi povjerenje za razvoj društvenog kapitala;
- Pažljivo korištenje i zaštita (koliko je to moguće) neobnovljivih izvora;
- Racionalno/održivo korištenje energije i prirodnih resursa (voda, tlo, šume, itd.);
- Smanjenje otpada, učinkovito sprječavanje, kontrola i smanjenje onečišćenja okoliša te smanjivanje na najveću moguću mjeru ekoloških rizika;
- Zaštita kulturnih identiteta, tradicije i baštine
- Pokazati kvalitetu integracije pitanja o okolišu u razvojnu politiku područja.

Četiri su glavna cilja održivog razvoja:

1. Zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba i odgovarajući standardi dobrobiti za sva živa bića.
2. Ostvariti jednak životni standard unutar zemalja i svjetske populacije.
3. Zbog mogućeg (sadašnjeg ili budućeg) uništavanja bioraznolikosti i sposobnosti prirode da se regenerira na lokalnoj i globalnoj razini, potrebe se moraju zadovoljiti s najvećom pažnjom.
4. Potrebe se trebaju zadovoljiti bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da postignu podjednak životni standard ili čak veći stupanj jednakosti.

Iz prethodno navedenog i definicije održivog razvoja i odgovornog turizma može se zaključiti da djelatnosti usmjerene na zadovoljavanje ljudskih potreba imaju posljedice na okoliš i čovjekov život u cjelini. Te se posljedice mogu uočiti odmah nakon pojave uzroka ili nakon duljeg vremenskog razdoblja. Oni mogu utjecati na određenu skupinu ljudi, određenu regiju ili cijelu Zemlju s cjelokupnom ljudskom populacijom i svim oblicima života. Zadaća održivog razvoja trebala bi biti otklanjanje uzroka negativnih globalnih promjena i prije svega preventivno djelovanje.

2.6. Klimatske promjene

Turizam kao jedna od najbrže rastućih globalnih gospodarskih djelatnosti ima velik utjecaj na nacionalna i lokalna gospodarstva. Iako odabrana skupina znanstvenika trenutno istražuje ovu temu, postoji potreba usredotočivanja na održivi razvoj u turističkoj industriji kroz društveno i ekološki odgovorne poslovne prakse, u svjetlu globalnih klimatskih promjena. Temperatura, količina oborina i sati insolacije po danu bitni su klimatski čimbenici koji značajno utječu na uspješnost turizma.

Emisije ugljika iz prijevoza i smještaja u turističkoj industriji glavni su čimbenici globalnog zatopljenja. Nažalost, to ima ozbiljne posljedice kao što su poplave, suše, otapanje ledenjaka, podizanje razine mora, pa čak i gubitak bioraznolikosti. Nažalost, turistička industrija ima ogroman doprinos bruto domaćem proizvodu, pa će imati značajan gospodarski učinak ako joj klimatske promjene nastave nanositi štetu, posebice u Hrvatskoj gdje je turizam primarna gospodarska grana. Osim toga, učinak klimatskih promjena na turizam može uzrokovati probleme u društvenim odnosima i ljudskom zdravlju, a također šteti svim gospodarskim aktivnostima.

2.7. Koraci ka očuvanju prirode

Sada je i više nego važno biti ekološki svjestan i voditi računa o svim negativnim utjecajima koje čovjek čini na okolinu što ga okružuje. Briga za prirodu nikada nije bila od veće važnosti, a tome svjedoče i mnoge klimatske promjene

Zime bi se trebale opisivati kao vremena sa čistim i hladnim zrakom, a današnja situacija kazuje suprotno. Zimi je sada već i normalno da bude 16 stupnjeva, a ljeti kada bi trebale biti visoke temperature i vrijeme za sunčanje, nose se jakne.

Prvo što se može učiniti je uključivanje u neku od radionica koje organiziraju razne neprofitne i nevladine organizacije. Zahvaljujući tim radionicama može se naučiti malo više o solarnim kolektorima, kako se grijati cijelu godinu uz pomoć sunčeve energije itd. Spomenute radionice potrudit će se ukazati na način življenja koji ne ugrožava prirodu oko nas.

Kako štiti prirodu? Postoje neke jednostavne tehnike koje mogu puno doprinijeti, a potrebna je jaka volja i spremnost na promjenu. Svatko može pomoći prirodi promjenom svog ponašanja, što puno znači. Prvo što treba učiniti je izbjegavati vožnju kada je u automobilu samo jedna osoba. Ako je posao daleko, a automobil je jedino prijevozno sredstvo, moguće je dogovoriti s kolegama koji žive u blizini da se zajedno voze na posao. Bilo bi dobro da se automobilske gume redovito provjeravaju jer meke troše više goriva. Treba poticati odgovornost u zbrinjavanju otpada. Ne miješajte plastiku, papir i drugi otpad. Pazite da sve sortirate i stavite u zasebne posude. Izbjegavajte plastične vrećice u kupnji, radije birajte platnene vrećice koje se mogu koristiti više puta. Pripazite i na potrošnju vode i struje. Tuširajte se umjesto kupke i ne ostavljajte vodu dok perete zube. Vodu iz slavine treba otvoriti tek na samom kraju kada je potrebno isprati usta. U stanu palite svjetlo samo tamo gdje se osoba nalazi i koristite štedne lampe.

3. TURIZAM U HRVATSKOJ

Turizam je najvažniji gospodarski sektor i jedna od strateških odrednica razvoja Hrvatske. S druge strane, turistički promet raste svake godine, što dovodi do povećanja opterećenja okoliša i prirode. Primjerice, u sezonskom razdoblju zabilježene su dojave

o potrebi kontrole opterećenja turizma (npr. u Nacionalnom parku Plitvička jezera i Dubrovniku). Upravo zbog visoke koncentracije kratkotrajnih (sezonskih) opterećenja i prostorne specifičnosti hrvatskog turizma, koja se očituje u koncentraciji turističkih sadržaja i turista na vrlo uskom obalnom području, potrebno je pažljivo koristiti prirodne resurse i kulturne vrijednosti, nastojeći pritom zaštititi cjelokupni okoliš. Stoga svi nositelji turističke i gospodarske politike moraju biti svjesni potrebe održivog razvoja turizma.

3.1. Projekcija stanja

S obzirom na rast turističkih tokova i karakteristike pojedinih vrsta turizma, raste i opterećenje okoliša. Utjecaj turizma na okoliš ogleda se u razdoblju sezonske turističke koncentracije (od lipnja do kraja rujna). Putovanja se odvijaju gotovo isključivo u obalnim mjestima, gdje se ostvaruje do 96% ukupnih noćenja. U razdoblju pojačanih turističkih kretanja dolazi do povećane, pa čak i nekontrolirane potrošnje pitke vode, intenzivne potrošnje raznih oblika energije i onečišćenja okoliša velikom količinom raznog otpada. Također održivost može biti ugrožena uništavanjem biološke raznolikosti i neprovođenjem mjera prilagodbe klimatskim promjenama. U obalnim područjima postoji potreba utvrđivanja nosivosti turističkog kapaciteta pojedine destinacije, što još nije učinjeno. Iako se kontinuirano provode mjere poput raspodjele tereta s obalnih na kopnene turističke destinacije i produljenja turističke sezone kako bi se potaknula ravnomjernija i uravnoteženija regionalna distribucija turizma, do sada nije došlo do značajnijih promjena. Zbog interdisciplinarnosti turizma potrebno je razviti specifične programe i aktivnosti na nacionalnoj razini koji omogućuju financijski i tehnički održiv razvoj turizma.

Mogući načini rješavanja ovih izazova uključuju produljenje sezone na obali, jačanje kontinentalnog turizma, ali i „ozelenjivanje“ postojećih turističkih aktivnosti i unaprjeđivanje vrijednosti prirodne baštine. To će pogodovati razvoju drugih oblika turizma i smanjiti fokus na oblik turizma 3S (Sun, See, Sand - sunce, more i pijesak).

3.2. Nosivost kapaciteta

Prostorno-vremenski raspored turista, posebice u nekim destinacijama i najposjećenijim zaštićenim područjima, predstavlja veliko opterećenje za javnu infrastrukturu, a time i za sastavnice okoliša. Povećanje potrošnje vode i količine

otpada, kao i emisije u zrak uzrokovane prometom i bukom, zahtijevaju sustavno praćenje, što je posebno važno za planiranje i provedbu na (lokalnoj) razini odredišta.

Nosivi kapacitet je koncept koji pomaže odrediti koji je broj turista prihvatljiv u nekom prostoru u isto vrijeme, a prije nego to počne stvarati negativne efekte. Postoji veći broj različitih kriterija za izračun nosivog kapaciteta. Svaki pristup može ukazati na drugi najveći prihvatljiv broj turista. Zato je kod utvrđivanja nosivog kapaciteta potrebno istovremeno promatrati više kriterija izračuna. Najvažnije je definirati koji su kriteriji kritični. Ukoliko je prihvatljiv broj turista, temeljen na nekom od kritičnih kriterija, manji od ostalih, to je ujedno i nosivi kapacitet. Koncept nosivog kapaciteta može se primijeniti za neki trg, zgradu, plažu, stazu ili livadu, ali i za cijelu turističku destinaciju. Najčešće se kod izračuna nosivog kapaciteta polazi od fizičkog nosivog kapaciteta. On daje odgovor na pitanje koliko se ljudi može istovremeno smjestiti u neki prostor. Da bi se fizički nosivi kapacitet izračunao, potrebno je imati na umu aktivnost kojom se turisti bave i koriste li taj prostor istovremeno.

Ekološki nosivi kapacitet daje odgovor na pitanje koliko turista može provoditi svoje aktivnosti u prostoru, a da ne dođe do ugrožavanja ekosustava. Jednom kad se prekorači, ne može se više dovesti na istu razinu. Da bi se ekološki nosivi kapacitet izračunao, bitno je dobro poznavati obilježja ekosustava i ponašanja turista.

Na početku su lokalni stanovnici euforični zbog ekonomskih koristi od turizma i spremni su pristati na više kompromisa. S vremenom kako negativni utjecaji rastu, pada i njihova percepcija koristi od turizma. Najprije postaju ravnodušni, a potom ih pritisak turizma počinje iritirati jer je s turistima sve teže izlaziti na kraj, pa ih lokalno stanovništvo nastoji izbjeći. Slijedi faza antagonizma kada turizam i turisti postaju krivci za sve probleme u turističkoj destinaciji. Posljednja je faza žaljenje. Nepovratne promjene koje je izazvao turizam uglavnom se opisuju kao neželjene i stanovništvo sa žaljenjem gleda na razvoj turizma.

Iz perspektive turista važan je percepcijski nosivi kapacitet. On označava broj turista koje neki prostor može prihvatiti prije nego dođe do pada kvalitete turističkog doživljaja. Ovo je vrlo subjektivno mjerilo koja izrazito ovisi o očekivanjima, navikama, željama i prethodnim iskustvima turista.

Za izračun percepcijskog nosivog kapaciteta treba uzeti u obzir i konkurenciju različitih aktivnosti turista u istim prostorima. Ukoliko jedna skupina želi bučnu noćnu zabavu, moguće je da druga želi miran san.

Pri razvoju novog turističkog proizvoda valjalo bi uzimati u obzir samo održive alternative koje neće dovesti do prekoračenja nosivog kapaciteta. Ovisno o vrsti proizvoda, obilježjima atrakcijske osnove turističke destinacije i percepciji uloge turizma kod lokalnog stanovništva treba pažljivo utvrditi koje alternative na duži rok ne dovode u pitanje nosivi kapacitet.²

4. ZAŠTIĆENA PODRUČJA U HRVATSKOJ

'More, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobitog kulturnoga, povijesnoga, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku Hrvatsku, imaju njezinu osobitu zaštitu.' (Ustav Republike Hrvatske, čl. 52.).

Zaštićena područja svojom ljepotom, bogatstvom i raznolikošću predstavljaju temeljnu vrijednost i jedno od najznačajnijih prirodnih dobara Republike Hrvatske. Zbog specifičnog geografskog položaja gdje se isprepliću panonski, dinarski, mediteranski i predalpski biogeografski utjecaji, Hrvatska je izrazito bogata u smislu krajobrazne i biološke raznolikosti. Zakonom o zaštiti prirode zaštićeno je 409 područja na ukupno 817.383,34 ha što čini 9,3 % ukupnog teritorija Republike Hrvatske (Biportal, 02.05.2022.).

Temeljem Zakona o zaštiti prirode u Republici Hrvatskoj postoji 9 kategorija zaštite. To su: strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat, park prirode, regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park-šuma te spomenik parkovne arhitekture.

Zaštićenim područjima upravljaju javne ustanove koje obavljaju djelatnost zaštite, održavanja i promicanja zaštićenog područja u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja

² Ž. Trezner, Odabir održivih alternativa za razvoj turističkih proizvoda, Hrvatska Gospodarska komora, Županijska komora Otočac. Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/dmk-startuphub-prezentacija-22360d41932cc67d.pdf> [03. travnja 2023.]

prirodnih dobara, nadziru provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravljaju te sudjeluju u prikupljanju podataka u svrhu praćenja stanja očuvanosti prirode (monitoring).

Svakim nacionalnim parkom i parkom prirode upravlja zasebna javna ustanova koju je osnovala Vlada Republike Hrvatske. Ostalim kategorijama zaštite upravljaju javne ustanove koje osniva ili su osnovane od strane predstavničkog tijela jedinice područne (regionalne) samouprave, a osnivačka prava nad njima predstavničko tijelo jedinice područne (regionalne) samouprave može prenijeti na jedinicu lokalne samouprave na čijem teritoriju je zaštićeno područje.

Upravljanje zaštićenim područjima provodi se planom upravljanja koji se donosi na razdoblje od deset godina kroz godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja. Plan upravljanja određuje ciljeve upravljanja, aktivnosti za postizanje ciljeva upravljanja i pokazatelje učinkovitosti upravljanja.

Za područja zaštićena u kategoriji strogog rezervata, nacionalnog parka, posebnog rezervata i parka prirode, Pravilnikom o zaštiti i očuvanju propisuju se uvjeti i mjere zaštite, očuvanja, unapređenja i korištenja zaštićenog područja s upravnim mjerama. Za ostale kategorije zaštite može se donijeti Odluka o mjerama zaštite, očuvanja, unapređenja i korištenja zaštićenog područja.

Osim navedenog, organizacija prostora, način korištenja, uređenja i zaštite prostora u nacionalnom parku i parku prirode uređuje se prostornim planom područja posebnih obilježja.

Zahvaljujući svojoj vrijednosti i posebnosti pojedini parkovi uvršteni su na popise međunarodno vrijednih područja, pa se tako Nacionalni park Plitvička jezera te bukove šume na području Nacionalnog parka Paklenica i Nacionalnog parka Sjeverni Velebit nalaze na UNESCO-vom Popisu svjetske prirodne baštine. Park prirode Velebit, na čijem području su i Nacionalni parkovi Paklenica i Sjeverni Velebit, uvršten je na Popis rezervata biosfere u sklopu UNESCO-vog znanstvenog programa 'Čovjek i biosfera' - MAB.

Parkovi prirode Kopački rit, Lonjsko polje i Vransko jezero su na Popisu močvarnih područja od međunarodnog značaja Konvencije o močvarama, naročito kao staništa

ptica močvarica (RAMSAR). Istovremeno su zbog bogatstva ptičjeg svijeta uvršteni i na Popis važnih ornitoloških područja Europe (IBA).³

Tablica 1. Kategorije zaštite prirode u Republici Hrvatskoj

KATEGORIJA ZAŠTITE	BROJ ZAŠTIĆENIH PODRUČJA
strogi rezervat	2
nacionalni park	8
posebni rezervat	77
park prirode	11
regionalni park	2
spomenik prirode	79
značajni krajobraz	83
park-šuma	27
spomenik parkovne arhitekture	120
UKUPNO	409

Izvor: Hrvatska agencija za okoliš i prirodu (veljača 2020.)

4.1. Strogi rezervati

Riječ je o području na kojem priroda nije zahvaćena ili neznatno izmijenjena od strane čovjeka te je unutar strogo zaštićenog područja strogo zabranjena svaka gospodarska djelatnost ili svaka djelatnost koja na bilo koji način narušava prirodni razvoj i razvoj područja. Stoga, kako bi se područje strogo zaštitilo, ne smije se mijenjati njegova biološka raznolikost niti utjecati na buduće prirodne procese. U Hrvatskoj postoje 2 stroga rezervata; Hajdučki i Rožanski kukovi te Bijeke i Samarske stijene.

4.1.1. Hajdučki i Rožanski kukovi

Hajdučki i Rožanski kukovi nalaze se na teritoriju Nacionalnog parka Sjeverni Velebit i ponosno stoje na popisu UNESCO-ovih mjesta svjetske baštine u Europi. Strogim rezervatom proglašeni su 22. siječnja 1969. godine.

³ Zaštićena područja, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Republika Hrvatska. Dostupno na: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/zasticena-podrucja/1188> [03. travnja 2023.]

Hajdučki i Rožanski kukovi zapravo su skupina stjenovitih vrhova, odnosno kukova koji se nalaze na površini od 1220 hektara na području Nacionalnog parka Sjeverni Velebit. Podijeljeni su u dvije skupine: one Hajdučke i one Rožanske, koji su međusobno odvojeni Lubenovačkim vratima. Najpoznatiji i najposjećeniji Hajdučki kukovi su Jarekovački kuk visine 1328 metara, Pavića kuk visine 1392 metra, Begovački kuk visine 1407 metara, Duića kuk visine 1460 metara i Golubić visine 1658 metara.

U Rožanske kukove spadaju Varnjača i Pasarićev kuk visine 1630 metara, kuk Crikvena visine 1641 metar, kuk Gromovača visine 1675 metara, Vratarski kuk visine 1678 metara i Krajačeva kuk visine 1690 metara. Zanimljivo je spomenuti i da su ovo novija imena vrhova. Ona izvorna su se zbog odumiranja lokalnog stanovništva u potpunosti zaboravila.

Ovdje je igra prirode dala svoj obol, pa su prirodne kreacije kojima se dive mnogi planinari i zaljubljenici u lutanje prirodom nastale zahvaljujući paleogenskim naslagama sastavljenim od vapnenca, što nam govori da su vrhovi zapravo vapnenački. Područje je izrazito krševito i to zahvaljujući trošenju i pucanju stijena uvjetovanom kombinacijom tektonskih i atmosferskih procesa, a bitno je i da se zna da su stijene izrazito neprohodne. U rezervatu se može naići na kukove i stjenovite vrhove koji su međusobno odvojeni dubokim ponikvama i provalijama.

Osim ljepote krša i stijena, ovdje se vole zadržavati i ljubitelji speleologije upravo zbog Lukine jame. Lukina jama otkrivena je 1992. godine, dubine je 1431 metar i kao takva najdublja je jama na području jugoistočne Europe. Speleolozi redovito rade na produbljivanju jame.

4.1.1.1. Planinarenje Hajdučkim i Rožanski kukovima

Ako ih se uspoređuje, Rožanski kukovi su veći i prohodniji od onih Hajdučkih, pa je planinarenje i snalaženje jednostavnije. No, za ljubitelje izazova i obožavatelje slabije istraženih područja, preporučuje se istraživati Hajdučke kukove.

Ovo je prirodno stanište mnogih divljih životinja kao što su medvjedi, vukovi ili zmije, stoga uvijek treba biti na oprezu.

Preporučuje se krenuti obilježenom Premužićevom stazom koja nema značajnih visinskih razlika. Odmoriti se može u Rossijevom skloništu, a avanturu se završava kad se stigne na neki od vrhova gdje se može sjediti i uživati u pogledima koji su neprocjenjivi!

Bitno je znati da do vrhova zapravo ni nema označenih staza jer je to područje koje ljudska ruka ne smije narušavati već je prepušteno prirodnim procesima. Orijentir za planinare bi bio Lubenovac. Obavezno je nošenje karte kako Hrvatska gorska služba spašavanja ne bi morala ići u potragu.

Najbolje vrijeme za posjetu rezervata je kada nema snijega ili kada ga ima manje jer su uvjeti puno sigurniji u odnosu na one zimske. Preporučuje se provjera takvih informacija prije odluke na ovakav izlet. Vrhovi su označeni hrpama kamenja, a sigurno se može osjećati kad se ugleda poznata crvena oznaka i natpis KT(kontrolna točka). Preporučuje se nošenje karte, GPS uređaja te informirati bliske osobe o namjeravanom potezu.⁴

4.1.1.2. UNESCO Bukove prašume u Karpatima i drugim područjima Europe

Dana 7. srpnja 2017. godine Hajdučki i Rožanski kukovi su, uz Nacionalni park Sjeverni Velebit i Nacionalni park Paklenica, upisani na UNESCO-ov popis mjesta svjetske baštine u Europi kao dio zajedničke svjetske baštine 13 zemalja pod nazivom „Bukove prašume u Karpatima i drugim područjima Europe”. Riječ je o 1289 hektara bukove šume koja je u Nacionalnom parku Sjevernom Velebitu u Strogom rezervatu "Hajdučki i Rožanski kukovi". Iznimnost predloženih iskonskih bukovih šuma u nacionalnim parkovima Sjevernom Velebitu i Paklenici temelji se na njihovoj izvornosti, geografskom položaju, starosti i veličini.

Svečana dodjela povelja povodom upisa „Bukovih prašuma i izvornih bukovih šuma Karpata i ostalih regija Europe“ na UNESCO-ov Popis svjetske baštine održana je u Nacionalnom parku Paklenica.

⁴ Najzaštićeniji dio Hrvatske: Veličanstveni Hajdučki i Rožanski kukovi, Punkufer, Putovanja. Dostupno na: <https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/putovanja/strogi-rezervat-hajducki-i-rozanski-kukovi---652751.html> [03. travnja 2023]

Zajedničkom nominacijom bukovich prašuma i izvornih bukovich šuma Karpata na Popis svjetske baštine UNESCO-a, još se jednom potvrđuje dobra suradnja s drugim europskim državama koje zajedničkom zaštitom prirodnih cjelina pružaju doprinos očuvanju sveukupne svjetske prirodne baštine, rekla je ministrica kulture dr. sc. Nina Obuljen Koržinek naglasivši kako je upis još jednog hrvatskog lokaliteta na prestižni Popis svjetske baštine, dokaz ne samo vrijednosti bogate prirodne baštine koju smo naslijedili, nego i potvrda poduzetih napora na njenom očuvanju i održivosti. Iznimnost bukovich šuma u nacionalnim parkovima Sjeverni Velebit i Paklenica temelji se na njihovoj izvornosti, geografskom položaju, starosti i veličini. Konkretno, riječ je o 1289,11 hektara bukove šume u Nacionalnom parku Sjeverni Velebit odnosno 2031,87 hektara šume u Nacionalnom parku Paklenica. Upis na Popis svjetske baštine potvrđuje da se prirodnim ljepotama Hrvatske upravlja na najbolji mogući način s ciljem njene zaštite za buduće naraštaje, te da je Hrvatska među najbogatijim europskim državama po bioraznolikosti. Uključivanjem novih područja na Popis svjetske baštine dobivena je cjelovitost koja ima iznimnu vrijednost i dokaz je prirodnog i neometanog razvoja ekosustava bukovich šuma Europe. Bukove šume su vrijedan ekosustav u kojem se nalaze vrste i staništa koja su u Europi većinom ugrožena. Ovom poveljom značajno se doprinosi očuvanju ne samo bukve kao vrste, nego i ukupnog ekosustava koji ona podržava.

Ovo je treće proširenje liste zemalja u kojima se nalaze bukove šume. Prve su na Popis svjetske baštine „Iskonske bukove šume Karpata“ 2007. godine upisane bukove šume Slovačke i Ukrajine. Proširenje je uslijedilo 2010. godine upisom njemačkih drevnih bukovich šuma dok je treće proširenje rezultat međunarodnog istraživačkog projekta koji je pokrenut 2012. godine pod vodstvom Austrije. Tijekom projekta dobivena je lista od 126 područja značajnih iskonskih i drevnih bukovich šuma Europe od kojih je 63 odabrano za nominaciju. To su područja u Albaniji, Austriji, Belgiji, Bugarskoj, Italiji, Rumunjskoj, Sloveniji, Španjolskoj, Ukrajini i Hrvatskoj.⁵

⁵ Bukove šume na UNESCO-vom Popisu svjetske baštine, Nacionalni park Paklenica. Dostupno na: <https://np-paklenica.hr/de/novosti-paklenica/item/1633-bukove-%C5%A1ume-na-unesco-vom-popisu-svjetske-ba%C5%A1tine> [03. travnja 2023.]

4.1.2. *Bijele i Samarske stijene*

Bijele i Samarske stijene su, zbog svog jedinstvenog izgleda i prirodnih obilježja, oduvijek izazivale poštovanje te su stoga predlagane za zaštitu gotovo od samog otkrića. Manje je poznato da su tako, još 1928. godine, proglašene nacionalnim parkom, iako je to potrajalo svega godinu dana (Horaček, 2006). Više od pola stoljeća nakon toga, 20. veljače 1985. godine, proglašen je Strogi rezervat Bijele i Samarske stijene.

U obrazloženju zaštite područja u ovoj najstrožoj kategoriji zaštite, kako stoji u Upisniku zaštićenih područja (MINGOR, 2021), navodi se da područje strogog rezervata Bijele i Samarske stijene obiluje izvanrednim geomorfološkim fenomenima krša te neobično zanimljivom faunom i vegetacijom. Zbog tih obilježja, ali i stoga što se radi o dijelu prirode u kojoj ljudska ruka ničim nije narušila slobodnu evoluciju i koje je obilježeno izrazitom izvornošću, ono predstavlja izuzetan, neobično značajan i vrijedan objekt prirode.

Strogi rezervat Bijele i Samarske stijene nalazi se jugoistočno od Mrkoplja, u središnjem dijelu masiva Velike Kapele. Bijele stijene pružaju se u smjeru sjeverozapad-jugoistok, dok se sjeverni dio Samarskih stijena pruža u smjeru sjeverozapad-jugoistok, a južni dio u smjeru sjever-jug. Jedne od drugih odijeljene su dolinom Crna Draga (Smerke, 1981).

Glavna obilježja Samarskih i Bijelih stijena očuvani su izvorni prirodni krajolik i šumoviti krški reljefi, s brojnim reprezentativnim fenomenima reljefa, među kojima se ističu stijene i svijetli vrhovi iznad tamne šumske vegetacije. Bijele stijene se sastoje od dva niza grebena koje razdvaja Boca prolaz, a od Samarskih stijena ih razdvaja Crna Draga. Topografija Bijelih i Samarskih stijena je vrlo konkavna u reljefu s maksimalnom nadmorskom visinom od 1335 metara (Bijele stijene) i 1302 metra (Samarske stijene). Najniži dio terena nalazi se na području Strmca, gdje nadmorska visina naglo opada do 900 m. Teren je prošaran brojnim krškim oblicima (tornjevi, visoke litice, rovovi, pukotine, vrtače i ponori), gotovo potpuno prekriven crnogoričnom i mješovitom šumom. Vegetacija (šume bukve, jele i smreke).

Riječ je o prirodnom šumskom krajoliku u kojem je utjecaj čovjeka vidljiv samo u obliku šumskih staza, planinarskih staza i rijetkih objekata (dva skloništa i planinarska kuća). Tamna šumska vegetacija na krškom terenu vizualno i prostorno suprotstavlja se svijetlim, vitkim stupovima stijena, stvarajući snažan kontrast u ovom prirodnom krajoliku. Raznolikost i dinamičnost generirana odnosom navedenih prirodnih obilježja šireg prostora dovodi do smanjene preglednosti i djelomične zatvorenosti prostora, tako da se ne može vidjeti s jedne točke, ali se pri prolasku kroz područje uočava izgled vizura.

4.1.2.1. Klima Bijelih i Samarskih stijena

Vrijeme na Bijelim i Samarskim stijenama nalazi se na razmeđu umjereno tople kišne klime i snježne šumske klime. Oba klimatska tipa predmetnog područja karakteriziraju topla ljeta. Prosječna temperatura mjeseca kada je najtoplije niža je od 22°C, a viša od 10°C u najmanje 4 mjeseca u godini.

Kod umjereno tople klime prosječna temperatura najhladnijeg mjeseca nije niža od -3°C, ali u najvišem dijelu Bijelih i Samarskih stijena (iznad 1200 mnv) postoji utjecaj snježno šumske klime, a prosječna temperatura najhladnijeg mjeseca u godini može biti niži od ove vrijednosti. Nema sušnog razdoblja, a najveća koncentracija padalina je u hladnijim razdobljima godine. Uz maksimum oborina u jesen i zimi, postoji i sekundarni (proljetni) maksimum oborina, koji je obično manji od maksimuma zimi.

Najvažniji vjetar u regiji je bura, koja više puše zimi, dok se jugo javlja u razdoblju maksimalne količine oborina koje je tipično u proljeće i jesen.

U projekcijama do 2040. godine na području Bijelih i Samarskih stijena predviđaju se klimatske promjene, uglavnom godišnji procesi padalina i temperature te promjene vezane uz snježni pokrivač. Očekuje se smanjenje prosječnih godišnjih količina oborina, smanjenje kišne sezone, povećanje sušne sezone, raspodjela oborina bit će neravnomjerna, ekstremi će biti učestaliji, 50% manje dana prekrivenih snijegom te će srednja godišnja temperatura biti veća za 1 do 1,4 stupnja cezijeva.

4.1.2.2. Geomorfologija

Područje obuhvaćeno Planom upravljanja je šumovito planinsko područje Velike Kapele s karbonatnim stijenama (Bijele i Samarske stijene) koje se ističu visokim, stjenovitim i golim vrhovima. Najniži dio područja nalazi se na prostoru Strmaca na sjeveroistoku gdje nadmorska visina naglo pada do 900 m. Najviša kota područja je

vrh Bijelih stijena (1335 mnm). Samarske stijene su nešto niže od Bijelih stijena te njihova najviša kota iznosi 1302 mnm (Bioportal, 2022).

Bijele stijene nalaze se u istočnom dijelu rezervata i podijeljene su u dvije skupine grebena međusobno odvojena prijevojem Boce. Grebeni imaju dinarski smjer pružanja (sjeverozapad-jugoistok). Stijene su okomite, visine i do 50 metara. Grebene međusobno razdvajaju brojni uski prolazi, žljebovi, rasjedi, pukotine i provalije. Ispod najvišeg vrha Bijelih stijena nalazi se geomorfološki specifičan niz od pet visokih vertikalnih kukova nazvanih Prsti, u starijoj literaturi poznati i kao Fratri ili Vuci. Na području zvanom Ljuska ističu se mnogobrojne stijene s oštrim bridovima i vrhovima (Dinarsko gorje, 2020).

Samarske stijene nalaze se u zapadnom dijelu rezervata, a od Bijelih stijena su odvojene uvalom Crna Draga. Sastoje se od južne i sjeverne (kolokvijalno zvane zapadna) skupine stijena. Južna skupina niža je od sjeverne i ima orijentaciju sjever-jug, dok sjeverna skupina ima orijentaciju sjeverozapad-jugoistok. Stijene su gromadne, slojevite i raspucane, a u odnosu na Bijele stijene nisu toliko visoke i grebenaste. Planinarski objekt Ratkovo sklonište nalazi se u polušpilji litice Šerpas visoke 30-ak metara (Dinarsko gorje, 2020).

4.1.2.3. Bioraznolikost

Glavno obilježje Bijelih i Samarskih stijena predstavlja jedinstven geomorfološki fenomen krša, ali i teška pristupačnost te, posljedično, iznimna izvornost prirode. Zbog izrazito nepristupačnog terena šume ovog područja nisu iskorištavane, te se kameni oblici isprepliću sa šumskom vegetacijom dijelom prašumskog karaktera, što cijelom području daje specifičan i prepoznatljiv izgled (Šišić ur., 2015). Osim šumskih zajednica i vegetacije pukotina stijena, na području se mjestimično razvija i vegetacija točila te vegetacija visokih zeleni koje, zbog šarolikosti boja, nerijetko nazivaju 'planinskim vrtićima'. Flora ovih biljnih zajednica vrlo je bogata pa područje Bijelih i Samarskih stijena karakterizira raznolikost pretplaninske i planinske flore (Nikolić, Topić i Vuković ur., 2010; Šišić ur., 2015), odnosno miješanje biogeografskih ekoloških elemenata biljaka alpskog, dinarskog (ilirskog), kontinentalnog i sredozemnog porijekla. Posebno je zanimljivo da neke borealne ili arktičko-alpske vrste uspijevaju

na području Bijelih i Samarskih stijena, usprkos, za te vrste, vrlo maloj nadmorskoj visini (prema navodima Surina, 2022).

Uslijed prisustva većeg broja ugroženih i rijetkih stanišnih tipova, odnosno rijetkih, ugroženih i/ili endemičnih biljnih vrsta, Rezervat je obuhvaćen Botanički važnim područjem IPA Kapela (eng. IPA – *Important Plant Area*) (Nikolić, Topić i Vuković ur., 2010)

Nedostupni i očuvani, šumski kompleksi ovog područja pružaju stanište brojnim ugroženim i/ili rijetkim životinjskim vrstama. Područje tako nastanjuju sve tri velike zvijeri - ris (*Lynx lynx*), vuk (*Canis lupus*) i medvjed (*Ursus arctos*), a ističe se i prisustvo rijetkog troprstog djetlića (*Picoides tridactylus*) koji poglavito stanuje u crnogoričnim šumama (Šišić ur., 2015). Vlažna staništa poput planinskih šuma Bijelih i Samarskih stijena od iznimne su važnosti za rijetku i neobičnu vrstu, crnog daždevnjaka (*Salamandra atra*). Ova planinska vrsta vodozemca jedinstvena je u Hrvatskoj, a riječ je o potpuno kopnenoj vrsti koja niti jednim dijelom svog životnog ciklusa ne ovisi o vodenim staništima (Vitas, 2018). Nalazi crnog daždevnjaka u Hrvatskoj su iznimno malobrojni te se njegova prava rasprostranjenost tek treba istražiti (Jelić i sur., 2015; Vitas, 2018).

U šumskom pojasu Bijelih i Samarskih stijena vrlo je čest kranjski ljiljan (*Lilium carnolicum*), ugrožena i izrazito atraktivna biljna vrsta (Šišić ur., 2015). Kranjski ljiljan raste na gorskim i planinskim livadama, na grmljem obraslim obroncima te u šumskim zajednicama razreda *QuercusFagetea*, koji obuhvaća (između ostalog) i dinarsko bukovo-jelove šume i pretplaninske bukove šume. Pripada skupini ilirsko-balkanskih endemičnih vrsta, a kao dekorativna vrsta rado se sadi u vrtovima, što ponekad uzrokuje pretjerano sabiranje na prirodnim staništima (Nikolić i Topić, ur. 2005).

Flora pukotina stijena iznimno je bogata te u najvećoj mjeri doprinosi raznolikosti biljnog svijeta planina (JU Priroda, 2010). Pukotine i police vapnenačkih stijena pretplaninskog i planinskog pojasa naseljava upečatljiv i svima poznat simbol planina, ugroženi krški runolist (*Leontopodium alpinum*). Ova kratkoživuća trajnica je glacijalni relik (vrsta preostala iza ledenog doba) izrazito dobro prilagođen na ekstremne stanišne uvjete (Nikolić i Topić ur., 2005). Uz runolist, kao zanimljive vrste ističu se i planinski kotrljan (*Eryngium alpinum*), patuljasta zvončika (*Campanula cochlearifolia*), biljka navikla na intenzivno svjetlo i relativno hladnija staništa, žabnjak (*Ranunculus traunfellneri*), istočno-alpska vrsta koja na Bijelim i Samarskim stijenama dolazi na

jugoistočnom rubu svog areala, i kamenjarski šaš (*Carex rupestris*), pravi arktičko-alpski oreofitski element kojeg za Bijele stijene navodi Horvat 1952. godine (prema navodima Surina, 2022).

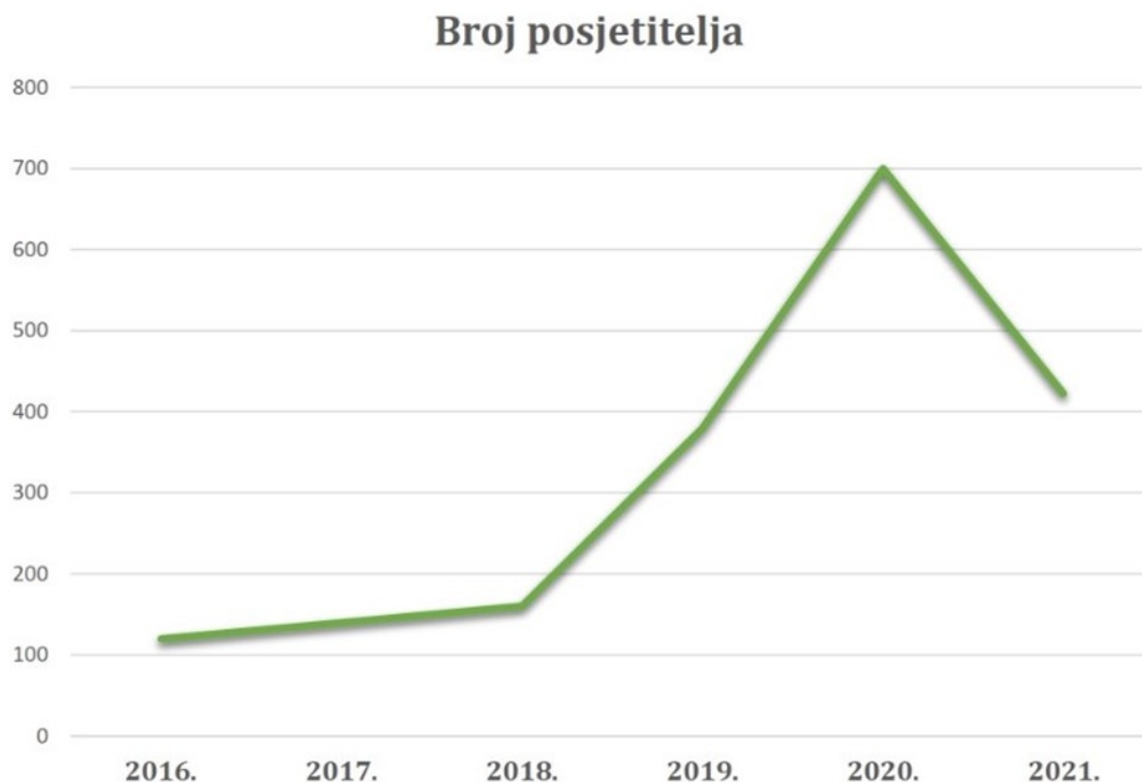
4.1.2.4. Posjećivanje

Strogo zaštićeno područje Bijele i Samarske stijene, jedno od samo dva strogo zaštićena područja u Hrvatskoj, očuvano je područje netaknute divljine i jedno je od najvažnijih područja hrvatske tradicije zaštite prirode. Planinarska zajednica odigrala je važnu ulogu u zaštiti posebno vrijednih prirodnih područja kao što su strogo zaštićena područja, a njeni članovi među prvima su otkrili nedostupna prirodna područja poput Bijelih i Samarskih stijena. Posjećivanje zaštićenih područja bilo je tradicionalno, donedavno gotovo isključivo od strane planinara, u sklopu organiziranih manjih grupa ili individualnih posjeta. To su uglavnom ljudi koji su dobro informirani, dobro pripremljeni, dobro opremljeni i svjesni vrijednosti područja koje posjećuju. Označene pješačke staze i planinarski objekti koji i danas postoje izrasli su iz ove tradicije, omogućujući posjetiteljima pristup rezervatu, a planinarska zajednica nastavlja iz strasti i volonterstva.

U Rezervatu nema postavljenih interpretacijskih sadržaja, ali na glavnim ulazima su postavljene informativne ploče s osnovnim informacijama o zaštiti područja, zahtjevnosti obilaska pojedinih staza i pravilima ponašanja tijekom posjeta. Unatoč postojanju planinarske infrastrukture, Bijele i Samarske stijene vrlo su nepristupačno i teško prohodno područje, što vrijedi i za prijelaz od jednih na druge, kao i za pojedine skupine unutar njih. Tako je, primjerice, od vrha Bijelih do vrha južne skupine Samarskih stijena za udaljenost od 2,2 km potrebno nekoliko sati napornog pješaćenja. Upravo iz tog razloga tradicionalni posjetitelji Bijelih i Samarskih stijena uglavnom su planinari (Smerke, 1981).

No, ljepota i atraktivnost Bijelih i Samarskih stijena proteklih je godina izašla izvan planinarskih krugova pa je tako i broj posjetitelja rezervata u značajnom porastu. Broj prijavljenih posjetitelja u registar Ratkovog skloništa u samo dvije godine (od 2018. do 2020.) porastao je sa 160 na 700, što je povećanje od 627 osoba (Graf 1). Ovaj trend prati i porast broja intervencija HGSS-a u zaštićenim područjima, pri čemu djelatnici HGSS-a Delnice procjenjuju maksimalno dvije intervencije godišnje u 2020. godini te dvije intervencije u 2021. godini već u prva dva tjedna.

Graf 1. Broj upisanih posjetitelja u upisnoj knjizi na Ratkovom skloništu od 2016. do 2021. godine

Izvor: Plan upravljanja Strogim rezervatom i područjem ekološke mreže Bijele i Samarske stijene (PU 6026) 2023.-2032

Prema zapažanjima djelatnika Javne Uprave i penjača, posjećenost rezervata izrazito je sezonska, s najviše turista između svibnja i listopada i najvećim opterećenjem vikendom te toplijih ljetnih dana, što potvrđuju podaci iz knjige posjetitelja Ratkovog skloništa.

4.1.2.5. Evaluacija stanja očuvanja georaznolikosti

Izvornost prirode i jedinstveni geomorfološki fenomeni Bijelih i Samarskih stijena karakterizirani su osebujnim površinskim formacijama stijena kao što su oštri nazubljeni vrhovi i litice visoke i do 50 metara, tornjevi, žljebovi, uski prolazi, pukotine i duboka udubljenja gdje se zna trajno zadržavati snijeg. Ovo je područje dobro očuvano upravo iz razloga jer je to teško pristupačan kraj za posjetioce.

Iako je zaštićeno na temelju bogatstva krških reljefnih fenomena, detaljnije geomorfološko istraživanje područja nije provedeno, niti je inventarizacija i procjena

geološke raznolikosti uzeta kao preduvjet za monitoring. Ova se evaluacija bazira na proučavanju dostupne literature, stručnih ocjena javnih institucija te informacija i zaključaka dobivenih na dioničkim okupljanjima.

Zbog svoje velike propusnosti, podzemne krške formacije (osobito špilje i jame) osjetljive su na pritisak na promjene kvalitete vode, ali nije utvrđen značajan utjecaj na njihovo očuvanje. Jedina prepoznata prijetnja očuvanju georaznolikosti rezervata su neprimjereni oblici pristupa, uglavnom ulazak ljudi u špiljske objekte i vandalizam nad geonasljeđem (šaranjem, oštećenjima, otpadom i sl.). Posjetioци su pod konstantnim nadzorom čuvara. Osim toga, izgradnja i uređenje infrastrukture i objekata te postavljanje penjačih smjerova mogu predstavljati potencijalne prijetnje, ali te prijetnje nisu vjerojatne zbog dogovora planinarskih društava i javnih tijela o održavanju cjelokupne infrastrukture. Klimatske promjene su također potencijalna prijetnja, posebno kroz učinke na podzemlje (otapanje ledenica itd.).

Stjenovita staništa na području Strogog rezervata uglavnom su prilično nedostupna, pa u pravilu nisu ugrožena. Potencijalne prijetnje predstavljaju sakupljanje biljaka za alpske vrtove i kamenjare te alpinističke aktivnosti (Topić i Vukelić, 2009). Stanje očuvanosti ciljnog stanišnog tipa Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom (8210) prema SDF (NATURA 2000 - STANDARD DATA FORM) procijenjeno je kao izvrsno.

U rezervatu se često mogu vidjeti tragovi divljači (vuk, medvjed, lisica, jazavac, jelen, srna, šumska sova, tetrijeb, crna žuna i dr.). Tijekom 2021. u rezervatu su kamerama snimljeni risovi, vukovi i medvjedi, a tijekom obilaska terena promatrani su i crni daždevnjaci, poskoci i riđovka. Za izvođenje statusa očuvanosti pojedinih divljih vrsta u zaštićenim područjima potrebno je provesti istraživanja i uspostaviti monitoring stanja.

Glavne potencijalne prijetnje očuvanju flore i faune u zaštićenim područjima očituju se kao neprimjereni ponašanje posjetitelja, poput ponašanja koja su se povremeno događala u tom području, poput uništavanja drveća (npr. sječe i rezanje), skupljanja ugroženih biljaka, paljenja požara, ostavljanja smeća i buka koja uznemiruje životinje. Krivolov je također potencijalna prijetnja, jer je rezervat okružen lovnim područjima, ali takva aktivnost nije primijećena na terenu.

4.1.2.6. Omogućavanje doživljaja izvorne divljine

Tek je nedavno uspostavljeno upravljanje pristupom i praćenje broja posjetitelja i njihovog utjecaja na očuvanje vrijednosti prostora. Tijekom 2020. godine započeto je evidentiranje broja posjetitelja temeljem knjige upisanih od planinarskih objekata i brojača postavljenog kod Ratkovog skloništa i četiri kamere na području rezervata (postavljene kamere nalaze se na ulazima u Rezervat na 7. i 13. om kilometru te dvije na području Vrata).

Kamere broje prolaznike, potom se dobiveni broj podijeli s dva, a prema tim podacima u 2020. godini u rezervat je ušlo 3795 posjetitelja, a 2021. godine 3856 posjetitelja, puno više nego što se procjenjuje prema registraciji u upisnoj knjizi Ratkovog skloništa.

Područje Rezervata ima izrazito dugu tradiciju planinarstva, što je oblik posjećivanja koji pretpostavlja senzibiliziranost posjetitelja za očuvanje prirode i svijest o mogućem utjecaju na divljinu koja se ovdje nastoji očuvati, te se može smatrati prihvatljivim čak i u strogo zaštićenim dijelovima prirode poput Bijelih i Samarskih stijena. No, primjetan je trend povećanja broja posjetitelja (u organiziranim grupama ili individualno), među kojima je sve više onih koji nisu dovoljno informirani o uvjetima u području kao niti educirani ili opremljeni za zahtjevnost terena. Porast pritiska je uz povećanje broja posjetitelja i sve češću pojavu tragova nedoličnog ponašanja, poput uništavanja stabala (trganje grana, rezbarenje), tragova požara, itd. Sve veći interes za posjet rezervatu zabilježili su i u TIC-u (Turističkom informativnom centru) Mrkopalj, koji prima brojne upite turista koji ponekad dolaze u poslijepodnevnim satima sa djecom bez vode i opreme, pitajući kako doći do Stijena. Čuvari prirode iz ureda javne ustanove u Mrkoplju imaju sve više pitanja o stanju planinarskih staza i stanju rezervata. Situacija je dodatno pogoršana sve popularnijim posjetima rezervata društvenim mrežama i drugim internetskim portalima nad kojima javno tijelo nema kontrolu. Potaknuti povećanjem intervencija HGSS-a u zoni strogog rezervata u prva dva tjedna 2021. godine; agencija je u siječnju upozorila posjetitelje da zbog vlastite sigurnosti ne posjećuju strogi rezervat tijekom zimskih mjeseci, ističući da je posjet strogom rezervatu zahtjevna kategorija planinarenja te se ne preporuča samostalno istraživanje.

Upozorenje je ponovljeno početkom 2022. godine, a javnopravno tijelo vjeruje da je upozorenje uvaženo jer se od tada smanjio broj intervencija HGSS-a. Ovaj trend povećanog dolaska posjetitelja ne samo da povećava sigurnosni rizik za posjetitelje,

već također može negativno utjecati na željeni užitak prilikom posjeta te istinsko stapanje sa izvornom ljepotom te nadalje i ugroziti dugoročno očuvanje izvornih vrsta u rezervatu.

Stoga je prioritet u upravljanju posjećivanjem Strogog rezervata uspostaviti pojačano praćenje i nadzor posjećivanja te Pravilnikom o zaštiti i očuvanju utvrditi pravila ponašanja, uključujući intenzitet i dopuštene uvjete posjećivanja, područja koja se smiju posjetiti itd. Bitno je informirati posjetitelje da je tek na sedmom kilometru početak uspona na Bijele stijene, šumskim putem se može krenuti i do Rusovog Jarka, odakle je do skloništa svega 45 minuta uspona.

Prije su ovdje parkirali samo čuvari parka, domari, HGSS-ovci i redari, no posljednjih godina sve je više automobila u prolazu. Na ovom mjestu Javna ustanova u kolaboraciji sa Hrvatskim Šumama ima plan postaviti rampu kako bi se ograničio ulazak motornim vozilima.

Postojeću planinarsku infrastrukturu izgradila su i već godinama održavaju planinarska društva, pa je potreba za koordinacijom i suradnjom između njih i Javne ustanove po pitanju upravljanja posjećivanjem u Rezervatu jasno i obostrano prepoznata. Dobar primjer takve prakse je višegodišnja suradnja koju Javna ustanova već ima ustanovljenu s planinarskom zajednicom na području Nacionalnog parka Risnjak. Svi uključeni slažu se da u rezervatu nije potrebno graditi daljnju infrastrukturu, već da postojeću infrastrukturu treba sačuvati i održavati u dobrom stanju. Istovremeno je naglašena važnost korištenja standardiziranih planinskih znakova, a Hrvatska Planinarska služba osigurava da mjesto nije zatrpano znakovima, već da se oni postavljaju na važnim mjestima, prvenstveno u kontekstu sigurnosti posjetitelja. Zbog zaštite područja u kategoriji strogog rezervata i namjere upravljanja posjetom, kako bi se posjetiteljima Bijelih i Samarskih stijena omogućio doživljaj netaknute prirode, postoji potreba da postojeći planinarski sadržaji ostanu samo za svrhu planinarenja. Potreba je takva iz razloga dugoročnog očuvanja prirodne ljepote za buduće generacije.

Planinarski dom Miroslav Hirtz na Bijelim stijenama renoviran je 2020. godine i smatra se jednim od najljepših u Hrvatskoj. Planinarski dom na Bijelim stijenama je u dobrom stanju, ali je opremanje kuće izazov i u planu je izgradnja kompostnog WC-a. Ratkovo

sklonište je u dobrom stanju, ali će u skoroj budućnosti (oko desetak godina) vjerojatno trebati temeljito preuređenje. Zahvaljujući redovitom održavanju, staze u rezervatu uglavnom su u dobrom stanju i potrebno ih je stalno održavati. Mjesta na kojima je, radi sigurnosti posjetitelja, potrebno obnoviti elemente planinarske infrastrukture, kao i prioriteta rekonstrukcije i održavanja (uključujući postavljanje ili uklanjanje planinarskih znakova) utvrđuju se temeljem cjelovite analize stanja turističkih ruta.

Kao već prisutni ili potencijalni problemi vezani uz održavanje planinarske infrastrukture na području Rezervata koji dugoročno mogu ugroziti njeno stanje, a time i sigurnost posjetitelja, prepoznata je komplicirana i dugotrajna procedura ishoda dozvola za održavanje infrastrukture; nedostatak ljudi i financijskih sredstava u planinarskim društvima za redovno održavanje sve planinarske infrastrukture, posebno u uvjetima intenzivnijeg korištenja; te, ukoliko se nastavi rast pritiska od neprimjerenih oblika posjećivanja, dugoročna neodrživost održavanja infrastrukture na volonterskoj osnovi.

Planinarska društva koja upravljaju infrastrukturom na području Rezervata pripadaju najkvalitetnijim društvima u Hrvatskoj koja su se dokazala kroz godine te imaju kapaciteta i želje nastaviti upravljati tim objektima. U dugoročnom upravljanju posjećivanjem Javna ustanova ih planira imati za partnere.

4.1.2.7. Evaluacija stanja

Javna ustanova do 2020. godine nije imala zaposlene dodatne djelatnike za upravljanje Strogim rezervatom, pa se upravljanje ograničavalo na povremene terenske izvide. Krajem godine angažirana su dva čuvara prirode za prostor rezervata. 2021. godine otvoren je ured u Mrkoplju te se njihov broj povećao, ali bi se broj čuvara prirode trebao povećavati i u budućnosti kako bi se područje adekvatno nadziralo. Terenska oprema (odjeća, obuća, GPS) je u dobrom stanju, no zaštitari imaju samo jedno vozilo koje se ne može kretati po lošim vremenskim uvjetima.

Pojedine propise temeljem kojih Javna ustanova upravlja područjem potrebno je uskladiti s važećim zakonodavnim okvirom. Plan zaštite, njege i obnove šuma je u izradi, a potrebno je izraditi i Pravilnik o zaštiti i očuvanju kojim će se propisati mjere zaštite, očuvanja, unapređenja i korištenja područja gospodarenja zaštićenim područjima, koje će se definirati u sklopu izrade plana upravljanja.

4.1.2.8. Plan upravljanja

Status i upravljanje zaštićenim područjem ili ekološkom mrežom utvrđuje se planskim dokumentom pod nazivom Plan upravljanja, kako je definirano Zakonom o zaštiti prirode. Ovaj dokument opisuje pristup očuvanju i upravljanju, ciljeve, aktivnosti i povezane pokazatelje uspješnosti. Plan vrijedi deset godina, ali se može mijenjati i/ili ažurirati polovicom tog razdoblja.

Kroz participativni proces, plan upravljanja konsolidira ključne podatke i pristupe resursima i direktivama javnog tijela koje kontroliraju upravljanje određenim područjem. To uključuje ciljeve i aktivnosti kojima se nadzire zaštita područja ekološke mreže i zaštićenih zona. Njegov primarni cilj je pomoći javnim organizacijama, posebno onima usmjerenim na očuvanje prirode, da učinkovito dugoročno održe ova zaštićena područja. No, plan upravljanja je i javni dokument, dostupan svima, koji dionicima i zainteresiranoj javnosti omogućuje praćenje aktivnosti javnopravnog tijela te, gdje je to moguće, vlastitim sudjelovanjem sudjeluju u upravljanju, čime se doprinosi zaštiti vrijednosti područja.

4.1.2.9. Ciljevi

Poseban doživljaj posjetiteljima pružaju strogi rezervat Bijele i Samarske stijene u kojima mogu uroniti u zaštićeni prirodni okoliš, upoznati se i obrazovati o jedinstvenim prirodnim vrijednostima te doživjeti iskonski doživljaj mira i divljine.

Minimalna planinarska infrastruktura omogućuje jedinstveni doživljaj Rezervata, a posjetitelji su osviješteni o izvornim prirodnim vrijednostima.

4.2. Razvoj ekoturizma

Razvoj ekoturizma u svijetu ponajviše je vezan uz nacionalne parkove koji su počeli sa osnivanjem prije 130 godina. Iako se u to vrijeme naziv ekoturizam nije koristio, parkovi su odigrali važnu ulogu u ostvarivanju glavnih ciljeva ekoturizma, a to je ekološko obrazovanje turista ili posjetitelja te lokalnog stanovništva. Uz to, zaštitom prirodnih područja također se ostvaruju gospodarski/ekonomski benefiti.

Kako bi se unaprijedila zaštita prirode na globalnom nivou, osnovana je udruga koja se bavi zaštitom prirode – „The World Conservation Union/The International Union for the Conservation of Nature; IUCN“. Organizacije koje su zadužene za ujednačavanje propisa o zaštiti prirode imaju za glavne ciljeve zaštitu prirode u zaštićenim područjima.

I UNESCO ima važnu ulogu u razvoju ekoturizma. Krajem 70-ih godina počelo je proglašenje prirodnih područja koja su prepoznata kao vrijedna svjetska baština te su upisana na UNESCO-vu listu. Na taj način UNESCO je dodatno potaknuo razvoj ekoturizma jer je ukazao na potrebu zaštite prirodne baštine posebne vrijednosti.⁶

4.2.1. UNESCO

UNESCO (skraćena za United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). Organizacija je Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu. Specijalizirana je agencija Ujedinjenih naroda za promicanje suradnje među članicama u području obrazovanja i znanosti te zaštiti kulturne i prirodne baštine čovječanstva, zbog čega 1972. godine izrađuje Popis ugrožene svjetske baštine i Popis svjetske prirodne i kulturne baštine. UNESCO također radi na iskorjenjivanju nepismenosti, obrani slobode medija i promicanju kulturne raznolikosti. Ima 193 članice (države). Njihovi predstavnici se sastaju svake dvije godine kako bi dogovorili osnovne smjernice daljnjeg djelovanja.

Pod UNESCO-v popis svjetske prirodne i kulturne baštine spadaju Iskonske i drevne bukove šume Karpata i drugih regija Europe koje su prethodno spomenute te Plitvička jezera o kojima slijedi u daljnjem tekstu.

4.3. Plitvička jezera

Vode koje teku preko vapnenca i krede su tijekom tisuća godina stvorile sedrene barijere, stvarajući prirodne brane koje su zauzvrat stvorile niz prekrasnih jezera, špilja i vodopada. Ovi geološki procesi traju i danas. Šume u parku dom su medvjeda, vukova i mnogih rijetkih vrsta ptica.

Nacionalni park Plitvička jezera, najveći hrvatski nacionalni park koji se prostire na gotovo 30.000 hektara, nalazi se u nižim uzvisinama Dinarida u središnjem dijelu zemlje. Unutar prekrasnog krškog krajolika kojim dominira mješavina šuma i livada, ističe se veličanstveni sustav Plitvičkih jezera koji fascinira znanstvenike i posjetitelje. Međusobno povezana brojnim slapovima i vodenim tokovima iznad i ispod zemlje,

⁶ Klarić, Z., Ekoturizam. U Čorak, S., Mikačić V., *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Zagreb, 2006., str. 149 – 150

jezera su grupirana u gornja i donja jezera. Prvi su formirani na dolomitima, s blagim reljefom, manje strmim obalama i okruženi gustom šumom, dok su drugi, manji i plići, smješteni u vapnenačkom kanjonu s djelomično strmim obalama. Jezerski sustav rezultat je tisućljeća tekućih geoloških i biokemijskih procesa koji stvaraju prirodne brane poznate kao sedrene barijere. Oni nastaju taloženjem kalcijevog karbonata iz vode koja teče kroz posjed. U slučaju sustava Plitvičkih jezera, ovaj geokemijski proces formiranja sedre u interakciji je sa živim organizmima, prije svega mahovinama, algama i vodenim bakterijama. Razmjeri cjelokupnog jezerskog sustava i prirodnih barijera izniman su izraz estetski zadivljujućeg fenomena, priznatog još od kraja 19. stoljeća. Područje Nacionalnog parka Plitvička jezera uglavnom je prekriveno vrlo dobro očuvanim šumama bitnim za kontinuitet geokemijskih procesa u vodnom sustavu (nadzemnom i podzemnom), koje obuhvaćaju površinu od 84 ha stare šume bukve i jele. Osim zapanjujuće ljepote krajolika i procesa koji nastavljaju oblikovati jezera, park je također dom značajne bioraznolikosti. Same sedrene barijere osiguravaju stanište za različite i visoko specijalizirane zajednice biljaka. Šumama tumaraju smeđi medvjed, sivi vuk i ris te brojne rijetke vrste, a livade su poznate po bogatoj flori.

4.3.1. Kriterij za ulazak pod UNESCO zaštitu

Ugrađen u mozaik šuma i livada u nižim uzvisinama Dinarida, Nacionalni park Plitvička jezera čuva nevjerojatno lijep i netaknut niz jezera formiranih prirodnim barijerama od sedre. Sedrene barijere rezultat su dugogodišnje i stalne interakcije između vode, zraka, sedimenata (geološke podloge) i organizama. Produženost dinamičnog jezerskog sustava koji se neprestano razvija, udio sedrenih barijera, zajedno s brojnim dinamičnim slapovima i bistrim vodenim tokovima te izražajnost boja, čine Nacionalni park Plitvička jezera estetski izvanrednim prirodnim spektaklom od globalne važnosti.

4.3.2. Zahtjevi zaštite i upravljanja

Nakon proširenja 2000. godine, Nacionalni park Plitvička jezera pokriva cijeli sliv i veći dio podzemnog jezerskog sustava. Jezera, krhko srce imanja, okružena su pojasom dobro očuvane šume, pridonose održavanju opskrbe i kvalitete vode i time podržavaju tekući i dinamični proces taloženja kalcijevog karbonata i stvaranja sedre. U šumama unutar Nacionalnog Parka zabranjena je sječa, a takva je zakonska zabrana važna

mjera za očuvanje cjelovitosti sustava Plitvičkih jezera. Područjem parka prolazi državna cesta, ali je njezina uporaba ograničena kako bi se što manje ometalo.

Osnivanje "Društva za očuvanje i unapređenje Plitvičkih jezera" 1893. godine ilustrira dugu povijest posvećenosti najboljem mogućem očuvanju onoga što danas predstavlja svjetsku baštinu. Rani naponi za očuvanje formalizirani su kada su Plitvička jezera postala nacionalni park 1949. godine. 1997. godine Nacionalni park je proširen na temelju zaštite cijelog slivnog područja jezera i većine sustava podzemnih voda. Od proširenja Svjetske baštine 2000. godine površina Nacionalnog parka Plitvička jezera i Svjetske baštine identična je. Većina zemljišta je u državnom vlasništvu. Pravno, imanje je pod Zakonom o zaštiti prirode i pratećim zakonima. Upravljanje nacionalnim parkom provodi specijalizirana javna ustanova koju je osnovala Vlada Republike Hrvatske, a pod nadzorom je Ministarstva nadležnog za zaštitu prirode. Osoblje, infrastruktura i aktivnosti financiraju se iz vlastitih sredstava parka. Redovito ažurirano, participativno prostorno planiranje i planiranje upravljanja vodi sve aspekte upravljanja i korištenja. Istraživački centar s adekvatnim osobljem i opremom provodi važna istraživanja, pružajući važne uvide i za znanost i za upravljanje.

Nacionalnim parkom Plitvička jezera dobro se upravlja u skladu s njegovom dugom poviješću očuvanja. Postojeće zakonske, administrativne i financijske uvjete treba održavati i, ako je potrebno, konsolidirati i prilagoditi kako bi se odgovorilo na posjećenost koja neprestano raste. Dok to Plitvice stavlja u povlašten položaj iz ekonomske i obrazovne perspektive, dobro dokumentirane loše strane turizma zahtijevaju pažljivo razmatranje. Osim rizika od izravnog fizičkog oštećenja vrlo osjetljivog sustava, turizam nosi i neizravne rizike koji proizlaze iz onečišćenja vode i viška hranjivih tvari putem otpadnih voda. Budući da je visoka kvaliteta vode u cijelom slatkovodnom sustavu ključni temelj temeljnih procesa koji su u osnovi OUV-a (engl. outstanding universal value/ iznimna univerzalna vrijednost Svjetske baštine) posjeda, prostornog i upravljačkog planiranja, edukacija dionika i nadzor dobra su neizostavni kao i stalno praćenje kakvoće vode i vodenih organizama.

4.3.3. Turističke informacije

Plitvička jezera su najveći, a ujedno i najstariji Nacionalni park u Republici Hrvatskoj. Nacionalni park se nalazi u planinskom području Hrvatske, između planinskog lanca Ličke Plješivice na jugoistoku i planinskog lanca Male Kapele na

zapadu i sjeverozapadu. Administrativno park pripada dvjema županijama: Ličko-senjskoj (90,7%) i Karlovačkoj (9,3%).

Park je uglavnom prekriven šumskom vegetacijom, s manjim površinama pod travnjacima. Najatraktivniji dio parka – jezera – zauzimaju nešto manje od 1% ukupne površine parka.

Jezerski sustav sastoji se od 16 imenovanih i nekoliko manjih neimenovanih jezera, koja se kaskadno slijevaju jedno u drugo. Zbog karakteristika hidrogeoloških uvjeta i geološke osnove jezerski sustav se dijeli na Gornja i Donja jezera. Dvanaest jezera koja čine Gornja jezera su: Prošćansko jezero, Ciginovac, Okrugljak, Batinovac, Veliko jezero, Malo jezero, Vir, Galovac, Milino jezero, Gradinsko jezero, Burgeti i Kozjak. Ta su jezera nastala na nepropusnoj dolomitnoj stijeni, veća su, s razvedenijim i pitomijim obalama od Donjih jezera. Donja jezera, koja se sastoje od jezera Milanovac, Gavanovac, Kaluđerovac i Novakovića Brod, nastala su u propusnoj vapnenačkoj podlozi, usječenoj u duboki kanjon sa strmim liticama. Jezera završavaju impresivnim slapovima Sastavci.

Nacionalni park Plitvička jezera posjetiteljima nudi sedam različitih putanja za obilazak jezerskog sustava i četiri šetnice. Nacionalni park je tijekom cijele godine otvoren za turističke aktivnosti. Svi posjetitelji dužni su pridržavati se uputa navedenih na informativnim pločama, pridržavati se označenih staza, te ne ostavljati tragove svog posjeta, kao što su smeće, markiranje ili devastiranje prirode u bilo kojem obliku.

U Nacionalnom parku strogo je zabranjeno:

- Sakupljanje biljnog materijala ili uzimanje bilo kakvih "suvenira" prirodnog podrijetla
- Hranjenje životinja
- Kupanje u jezerima
- Odlaganje smeća uz staze ili drugdje, osim u kante za smeće postavljene po cijelom parku
- Skretanje s označenih staza

Preporučuje se:

- Nošenje odgovarajuće odjeće i obuće
- Ponijeti odgovarajuću zaštitu od kiše i sunca (kišobran, kabanica; sunčane naočale, šešir, krema za sunčanje – ovisno o godišnjem dobu)
- Prije dolaska u Nacionalni park provjeriti vremensku prognozu
- Obavezno provjerite informacije navedene na web stranici o duljini pojedinih staza, kako biste bili sigurni da imate dovoljno vremena za dovršetak željene ture

4.3.3.1. Aktivnosti

Nacionalni park Plitvička jezera područje je iznimne biološke i geološke raznolikosti, a godišnje ga posjeti preko milijun ljudi. Stoga se mole posjetitelji da ne ostavljaju tragove svog posjeta, kako bi ovo zaštićeno područje moglo ostati sačuvano za buduće generacije. Preporuka je držati se označenih staza i poštivanje svih pravila ponašanja u parku.

Ako postoji želja za posjetom područja jezera, na raspolaganju je osam kružnih ruta. Za posjetitelje koji više volite šetati mirnijim područjem, a svoj posjet obogatiti novim spoznajama o šumskim ekosustavima, mogu odabrati jednu od četiri pješačke staze. Brošure o pješačkim stazama i turistička karta dostupni su u informacijskim centrima parka.

Pješačke staze u parku relativno su uske, prolaze neravnim terenom i preko drvenih mostića uz obalu jezera. Stoga je zbog sigurnosti posjetitelja i zaštite osebujnog krajolika zabranjeno lutanje izvan označenih pješačkih staza. S obzirom na karakteristike terena preporuča se prikladna odjeća i obuća te po potrebi zaštita od sunca/kiše.

Postojeće staze kroz zonu jezera nisu u potpunosti prilagođene osobama s invaliditetom (u invalidskim kolicima, motornim vozilima i ostalom opremom), a ne preporučuju se ni dječja kolica.

OPASKE

- Svi posjetitelji dužni su uvijek kod sebe imati važeću ulaznicu za park (vrijedi za obilaske zone jezera i planinarskih staza)
- Kante za smeće dostupne su na mnogim mjestima u parku, a posjetitelje se moli da ne ostavljaju smeće uz staze.
- Vremenski uvjeti u parku vrlo su promjenjivi, pa stoga pojedine staze mogu biti zatvorene ili ograničen ulaz vozilima. Savjetuje se da se vremenski uvjeti unaprijed provjere na službenim stranicama Nacionalnog parka Plitvička jezera, u informativnim centrima parka ili telefonskim kontaktom Službe marketinga i prodaje.
- Stijene su izrazito skliske kada su mokre, pa se mole posjetitelji da budu oprezni dok hodaju (osobito u špilji Šupljara).
- Poseban oprez stavljen je na hodanje stazama koje prolaze uz strme padine i iznad kanjona.
- Psi su u parku dopušteni samo na uzici (i moraju biti na uzici dok su na brodovima i vlakićima).

4.3.3.1.1. Planinarska staza Medveđak

Nekada su ljudi ove zemlje s dubokim strahopoštovanjem, a možda i strahom gledali na prirodu, nazivajući ovu zemlju 'đavoljim vrtovima', zbog gustih i teško prohodnih šuma. O ovom izoliranom i neistraženom području plele su se legende, pričale priče o Crnoj kraljici, vilama s jezera, ledenim zimama, planinskim divovima i divljim šumskim stvorenjima. Zatim, potkraj 19. stoljeća, Plitvice su otkrili tadašnji vladari. Krajem 19. stoljeća (1894.) izgrađena je staza koja vodi do vrha Tupi Medveđak. Godine 1900. kraljevski šumarski erar izgradio je šumsku stazu od mjesta gdje se nalazio hotel do Oštrog Medveđaka. Staza je nazvana Blankina staza, po supruzi nadvojvode Leopolda Salvatora (dinastija Habsburg-Lothringen). Staza se lijepo uklapa u krajolik i odražava iznimnu brigu posvećenu očuvanju prirode. Medveđak je 8 kilometara duga šumska padina koja se proteže od Plješivice u smjeru sjeverozapada i predstavlja jednu od najljepših točaka nacionalnog parka s brojnim panoramskim vidicima na Plitvička jezera i cijelo područje između Male Kapele i Ličke Plješivice. Ovaj greben

karakteriziraju tri vrha: Oštri Medveđak (889 m), Tupi Medveđak (868 m) i Turčić (801 m), sa starim bukovim šumama prepuštenim prirodnom razvoju.

Ova zanimljiva staza povezuje sva tri vrha Medveđaka te je specifična jer je omeđena starim bukovim šumama koje se prepuštene prirodnom razvoju. Ovo područje izuzetno je bogato biološkom raznolikošću, obiluje vrstama koje uspijevaju u prirodnim uvjetima, što vrijedi i za rijetke ili ugrožene vrste. Takvih je područja u današnjem urbanom svijetu sve manje i manje.

Ovo područje savršeno je stanište za velike grabežljivce poput: vuka (*Canis lupus L.*), risa (*Lynx lynx L.*) i smeđeg medvjeda (*Ursus arctos L.*). Dapače, ovaj masiv je i nazvan po medvjedu (hrvatski: medvjed, tj. Medveđak). Oni koji se ovdje odvažaju planinariti mogli bi se oduševiti otiscima i zvukovima divljih životinja i uživati u bojama bilja ovisno o dobi cvatnje.

Uz stazu su postavljene poučne ploče s raznim zanimljivostima o šumskim ekološkim sustavima. Potpuni doživljaj Nacionalnog parka Plitvička jezera svakako uključuje i uvid u njegove ekosustave koji pokrivaju više od tri četvrtine njegove površine.

Cilj ove edukativne rute je približiti ovaj šumski ekosustav turistima koji svoje vrijeme provedeno u Nacionalnom parku "Plitvice" žele obogatiti aktivnim odmorom i poznavanjem šuma i šumskih ekosustava.

4.3.3.1.1.1. Medveđački vrhovi

4.3.3.1.1.1.1. Oštri Medveđak (899 metara nadmorske visine)

Veličina ove umjetne ravnice izgrađene od kamenja je 4×20 metara i predstavlja najviši vrh Medveđaka s kojeg se pruža pogled na Ličku Plješivicu, dolinu rijeke Une (Bihać), dolinu rijeke Korane, Ličko Petrovo Selo, Drežnik Grad, Selište Drežničko, Vaganac i Rakovicu.

4.3.3.1.1.1.2. Tupi Medveđak (868 metara nadmorske visine)

Ovo je impresivan vrh s kojeg se pruža prekrasan pogled na 6 jezera (Prošćansko jezero, Ciginovac, Okrugljak, Galovac, Gradinsko jezero i Kozjak), Ličku Plješivicu i Malu Kapelu. Na njemu se nalaze zajednice bukve i javora gluhača.

4.3.3.1.1.1.3. Turčić (801 metara nadmorske visine)

S Turčića, najnižeg vrha u trojcu Medveđaka, pruža se pogled na jezero Kozjak, Veliki slap i njegovu okolicu, hotel Jezero te sela Poljanak i Plitvica. Za lijepog vremena nesmetano se otvara pogled na Bjelolasicu, najveću planinu u masivu Velike Kapele.

Vrhovi Medveđaka zanimljivi su u svako godišnje doba, no posebnost im je ranoproljetni i kasno jesenski izgled, kako prije listanja, tako i kad lišće otpadne. Također se isplati promatrati ovo područje zimi s umjerenim količinama snijega koji pruža jedinstven doživljaj.

4.3.3.1.2. Poučno rekreativne staze Čorkova uvala i Plitvica

Izvanredan doživljaj Nacionalnog parka Plitvička jezera još je uzbudljiviji ako se поблиže pogledaju njegovi šumski ekološki sustavi koji prevladavaju na više od tri četvrtine njegove površine. Ove poučne staze pričaju priče o šumskim sustavima autohtonim na području Plitvičkih jezera koji čuvaju biološku raznolikost te je svrha poučnih staza da posjetitelji uz aktivni odmor dobiju saznanja o važnosti šuma. Staze vode kroz velike šumske komplekse i brdovite livade s predivnim vidikovcima. Itinerer prate table koje čitatelje vode kroz očaravajuća šumska staništa i povijesne i kulturne znamenitosti ovoga kraja. Staze su dosta dugačke, a tereni raznoliki, pa će istraživači također uz edukativne sadržaje imati koristi od njegovih rekreativnih aspekata.

Šume i livade dom su raznih divljih vrsta kao što su medvjed, vuk, srna, jelen, ris i divlja mačka. Stoga je moguće naići na neke od njih na putu. No, ako se to ne dogodi, zanimljivi su i tragovi koje ostavljaju (otisci, izmet i sl.). Pjev ptica (djetlića i ptica pjevica) u harmoniji sa škripom grana stoljetnih stabala koje se njišu na vjetru stvaraju nezaboravnu simfoniju prirode.

Za one koji žele otkriti šumske ekosustave Čorkove uvale, na raspolaganju su dva itinerera: Staza Uvala Čorkova koja se proteže duž 21.og kilometra i staza Plitvica dužine 9 kilometara.

Čorkova Uvala kao početna ili završna točka pogodna je za organizirane grupe posjetitelja. Dolazak na ovo mjesto moguć je isključivo prijevozom u organizaciji Parka, a grupe moraju biti u pratnji čuvara. Za rezervaciju treba kontaktirati prodajni ured Nacionalnog parka.

Kako se ponašati na stazi:

- Pripremite se dobro unaprijed. Prije nego što krenete, prikupite informacije o stazi. Uvijek sa sobom nosite kartu staze.
- Istražujte stazu samo u društvu čuvara: Ako se osjećate nesigurno oko istraživanja staze, nemojte krenuti bez čuvara Nacionalnog parka.
- Idite samo označenim rutama i poštujte oznake.
- Koristite ažurne informacije o vremenu. Prije nego što počnete, provjerite vremensku prognozu i ne započinite ako je prognoza loša (snijeg, jaka kiša, grmljavina, jak vjetar).
- Imajte svu potrebnu opremu za planinarenje. Koristite odjeću i obuću za planinarenje.
- Održavajte mir i tišinu u staništu životinja. Uvijek imajte na umu da se krećete kroz dom brojnih životinja. Radujte se mogućem susretu s bilo kojom životinjom, ali poštujte njihov prirodni životni prostor. Nemojte ih loviti, hraniti ili uznemiravati na bilo koji način. Ipak, pokušajte govoriti dovoljno glasno kako bi vas životinje čule i klonile se.
- Nikada ne idite sami na planinarenje.
- Ne bacajte smeće, ponesite ga sa sobom. Čuvajte prirodu čistom i dobro održavanom za buduće generacije.

Nakon pažljivog razmatranja svih službenih stranica i medija Plitvičkih jezera autor dolazi do zaključka da je web stranica iznimno dobro napravljena. Sva upozorenja, informacije, opaske i savjeti vrlo su dobro prikazani na raznim jezicima i prilagođeni svakom uzrastu. Vrlo su jednostavni za shvatiti i osobe zadužene za vođenje web stranica odradile su odličan posao u pripremi svake osobe koja planira posjetiti sam park te njegovo uže i šire područje. Više od informacija je nešto što oni ne mogu pružiti osobi koja se ovdje želi uputiti. Na samoj osobi je hoće li poslušati te savjete ili neće. Ono što bi se moglo poboljšati su kontrole i kazne. Na samom ulasku treba se provjeriti kako je osoba pripremljena za teren. Ako osoba nije dobro pripremljena ne bi ju trebalo

puštati unutar parka. Autorovim osobnim obilaskom Plitvičkih jezera vidio se konkretan slučaj gdje je osoba bila upozorena da ne hoda u japankama, ali se konkretna radnja nije poduzela. Taj dio bi se trebao unaprijediti na način da bi osoblje trebalo imati ovlasti takve osobe izbaciti iz parka jer ugrožavaju svoju vlastitu sigurnost, te ako se osobi nešto dogodi radi vlastite neodgovornosti to bi moglo biti loše za reputaciju Nacionalnog parka i njegove upravitelje.

4.3.3.1.3. Skijanje i sanjkanje

Skijanje je dio zimskih turističkih aktivnosti Nacionalnog parka Plitvička jezera još od osamdesetih godina prošlog stoljeća. Skijalište se nalazi u naselju Mukinje, uz državnu cestu D429.

Skijalište ima jednu vučnicu kapaciteta 400 skijaša na sat koja ih izvlači na proplanak na otprilike 700 metara nadmorske visine, odakle se skijaši mogu preko nekoliko skijaških staza spustiti natrag u podnožje koje se nalazi na otprilike 640 metara nadmorske visine.

Ski staze su duge oko 400 m. Osim skijanja i bordanja, moguća je i vožnja sanjkama niz padinu na koju se sanjkaši penju sami.

Skijalište nudi najam snowboard i skijaške opreme, sanjki, tanjura i lopatica za one koji nemaju ili nisu ponijeli svoje rekvizite.

Sva oprema se može rezervirati unaprijed.

Skijalište je pogodno za početnike, rekreativce i djecu radi blagog nagiba (prosječni nagib iznosi 15%).

Skijalište Mukinje je dostupno korisnicima čim se stvore prirodni uvjeti potrebni za pripremu staza. Tada s radom počinje i sama vučnica. Svaki petak i subotu, kada vremenski uvjeti to dozvoljavaju, organizirano je noćno skijanje pod reflektorima.

Ovdje je dobro naglasiti kako i dalje ne koriste umjetan snijeg koji je jako štetan za okoliš. Na Sljemenu u Zagrebu i na Cmroku se koristio umjetan snijeg, te je protiv

takvog zagađivanja bio i prosvjed. Dobro je vidjeti da su građani ti koji brinu o okolišu no problem su vlasti koje misle samo na zaradu.

Unutar Plitvičkih jezera bicikliranje nije dozvoljeno, ali zato su u blizini dostupne razne aktivnosti poput jahanja, airsoft-a, ribolova, ekstremnih avantura poput; raftinga, zip line-a, paragliding-a adrenalinskog parka Plitvice, vožnje quad-ovima te brdskog biciklizma.

Ono što se nalazi u ponudama koje Nacionalni park Plitvička jezera nudi su popusti na ulaznice u novootvorene Cerovačke špilje i obližnje Baraćeve špilje. Na taj način uprava parka proširuje svijest posjetitelja o prirodnim ljepotama Hrvatske, a ujedno i smanjuje preokupiranost većeg broja turista na jednom mjestu.

4.3.3.2. Cerovačke pećine

Cerovačke špilje nalaze se u zaštićenom području Parka prirode Velebit, na južnim proplancima Velebita, na sjeveroistočnoj strani brda Crnopac.

Turisti mogu posjetiti Donju i Gornju Cerovačku špilju. Svaka je dugačka oko 700 metara. Jedan obilazak špilje traje otprilike 1,5 h pri čemu se u špilji provede oko 50 minuta. Obilazak špilja traje cca 3 sata, pri čemu se u svakoj špilji provede 50 minuta, a preostalo vrijeme provodi se u šetnji od centra do špilja i natrag. Špilje se obilaze uz pratnju vodiča (vođenje je uključeno u cijenu ulaznice).

Centar izvrsnosti Cerovačke špilje i njegovo parkiralište nalazi se na 553 metra nadmorske visine odakle je potrebno oko 15 minuta laganog hoda do Donje špilje koja se nalazi na 620 metara nadmorske visine. Do Gornje špilje na 671 metar nadmorske visine stiže se za dodatnih 10 minuta hoda.

Prosječna temperatura je oko 7 °C. Prilikom posjeta špiljama i tijekom cijele godine potrebno je nositi toplu, slojevitou odjeću i sportsku obuću.

4.3.3.3. Baračeve špilje

Krška područja često se opisuju kao negostoljubiva zbog nedostatka vode. Iako to može biti istina ako se gleda samo površinu, ali ako se uđe u podzemlje, može se vidjeti da je voda tamo stvorila prava umjetnička djela. Gornja Baračeva spilja nalazi se na jugu Karlovačke županije, u Značajnom krajobrazu Baračeve špilje. Jedna je od četiri Baračeve špilje te ujedno i jedina otvorena za javnost. Bogati arheološki i paleontološki nalazi, uključujući narukvicu iz 7. stoljeća prije Krista te ostatke špiljskog medvjeda i lava, te zanimljivosti o nastanku špilja prezentiraju stručni vodiči. Najprije kroz šumu koja vodi do špilje, a potom i kroz cjelokupno uređenje špilje stalaktitima, stalagmitima i stalagnatima. Osim toga, vjerojatnost da se naiđe na šišmiša koji visi sa stropa vrlo je velika.

Osim špilje za ljubitelje prirode postoje tri planinarske staze nazvane po velikim životinjama koje žive u značajnom krajobrazu Baračeve špilje: Vučja (1,2 km), Risja (3,1 km) i Medvjeđa (7,5 km). Ovisno o odabranoj ruti, uređenim šumskim stazama posjetitelji imaju priliku razgledati škrape, ponikve, ponore, potoke, kamenice, izvore i jame te tako zaokružiti priču o krškim fenomenima, odnosno snazi vode u vapnenačkim stijenama.

U izletištu u podnožju brda na kojem se nalaze Baračeve špilje nalazi se dječje igralište, igralište za badminton i nogomet sa opremom i klupama na kojima se, uz zvukove vode s izvora Baračevac, možete opustiti ili napraviti piknik.

Postoje dvije teorije o podrijetlu imena Baračevih špilja. Prema jednom kazivanju dobile su ime po mještaninu Baraću, koji je pred špiljama porazio turskog diva, prema drugom, mađarski vojnici Austro-Ugarske monarhije nazvali su ih prijateljskim špiljama (barát - prijatelj).

4.3.4. *Brisanje s UNESCO-ve liste*

17. lipnja 2017. godine Svjetska organizacija za zaštitu prirode WWF (World Wide Fund For Nature) poduprla je prosvjed lokalne zajednice i udruga branitelja Domovinskog rata iznad Velikog slapa. Veliki slap je prirodni fenomen. Zbog ovog fenomena Nacionalni park Plitvička jezera poznat je širom svijeta. Prosvjednici su se zaustavili na drvenom mostu kod Plitvica sela te nakratko zaustavili promet. Kapacitet

nosivosti tog mosta je 3,5 tona. Jedan od razloga protesta je taj što svaki dan kamioni teži od 40 tona prometuju na ovom mostu, što u potpunosti ugrožava njegovom opstanak.

Kad je ovo područje u Hrvatskoj ušlo na popis mjesta Svjetske baštine UNESCO -a, Nacionalni park Plitvička jezera suočen je s prekomjernom izgradnjom turističkih objekata za noćenje, te je prevelik broj posjetioaca počeo dolaziti baš radi toga što su Plitvice dobile status UNESCO-ve baštine. U usporedbi s 2010. godine, broj noćenja u okolici Nacionalnog parka u 2017. godini porastao je za 12 puta. U 2017. godini zabilježeno je više od 39.000 noći, što je izravno utjecalo na prirodno stanje parka. Ovu ogromnu prijetnju dodatno su pogoršavale nove 35 građevinske dozvole, izdane od strane Ministarstva graditeljstva, za izgradnju ugostiteljskih objekata, privatnih apartmana i ostalih smještaja za iznajmljivanje.

Ovo su zastarjeli podaci kada je prosvjed bio organiziran. Najnoviji podaci pokazuju da prosvjed nije urodio plodom te da je i dalje prioritet profit. Problem nije u lokalno zajednici koja pokušava spasiti blagodati prirode nego u vlastima kojem donose nepromišljene odluke.

Slika 1. Broj posjetitelja u nacionalnim parkovima u 2019. i 2020. godini

Nacionalni parkovi					
	POVRŠINA u km ²	NADMORSKA VISINA (m)	BROJ POSJETITELJA		INDEKS 2021./2020.
			2019.	2020 .	
NP Brijuni	34	0 - 55	74.135	165.140	222,8
NP Krka	109	0 - 253	423.010	733.824	173,5
NP Kornati	217	0 - 236	8.521	161.325	1893,3
NP Mljet	54	0 - 391	37.844	90.642	239,5
NP Paklenica	95	50 - 1.571	64.924	109.166	168,1
NP Plitvička jezera	297	380 - 1.280	445.841	804.800	180,5
NP Risnjak	64	680 - 1.528	14.580	20.665	141,7
NP Sjeverni Velebit	109	518 - 1.676	19.691	32.317	164,1
UKUPNO			1.088.546	2.117.879	194,6

Izvor: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja

4.3.5. Turistički promet

Prema podacima iz sustava eVisitor, na području Turističke zajednice Općine Plitvička Jezera od 01.01.2021. do 30.09.2021. godine ostvareno je 191 769 noćenja, a od 01.01.2020. do 30.09.2020. godine ostvareno je 87 984 noćenja.

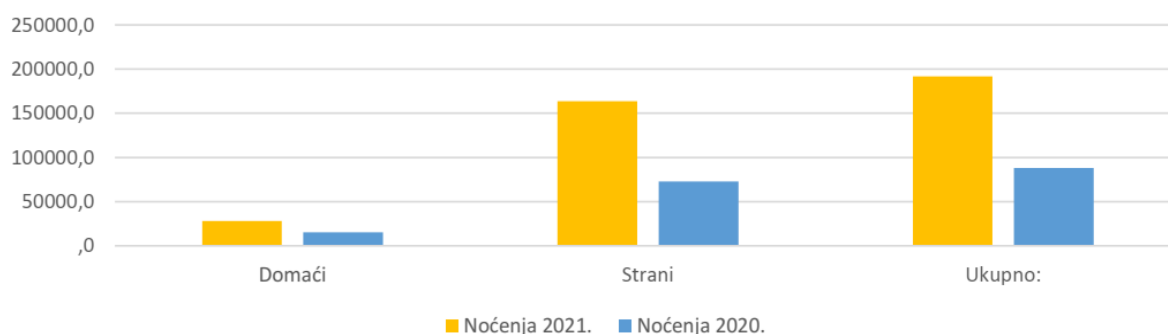
2021. godine ostvaren je značajan porast broja noćenja i to osobito od strane ne rezidenata.

Tablica 2. Noćenja na području TZ Općine Plitvička jezera u 2020. i 2021. godini

Vrsta turista	Noćenja 2021.	Noćenja 2020.	Indeks noćenja
Domaći	28.147	15.168	185,57
Strani	163.622	72.816	224,71
Ukupno:	191.769	87.984	217,96

Izvor: Izrada autora

Slika 2. Usporedba noćenja 2020/2021

Izvor: eVisitor

Tablica ispod pokazuje usporedbu noćenja u prvih devet mjeseci 2019. godine i prvih devet mjeseci 2021. godine. Iz ovih brojeva jasno se može vidjeti da je 2021. godine nakon COVID krize postignuto 44 posto noćenja iz 2019. godine.

Tablica 3. Usporedba noćenja u prvih 9 mjeseci 2021/2019

Vrsta turista	Noćenja 2021.	Noćenja 2019.	Indeks noćenja
Domaći	28.147	13.527	208,08
Strani	163.622	419.280	39,02
Ukupno:	191.769	432.807	44,31

Izvor: Izrada autora

Kada je prosvjed organiziran 39.000 noćenja smatralo se problemom. Broj noćenja u 2019. godini uspoređujući sa 2017. godinom narastao je za 11,1 puta u samo dvije godine.

Covid-19 je utjecao jako na cijeli svijet. Na Hrvatsku osobito koja živi od turizma. U usporedbi sa svojim mediteranskim konkurentima Hrvatska je ovisnija o prihodima od turizma. Stoga su prihodi od turizma u 2018. i 2019. godini činili 18,3 i 21 % dok su prihodi od BDP -a smanjeni na 8,9 i 15,9 % BDP -a u 2020. i 2021 zbog negativnih učinaka Covid 19 pandemije na turističku potražnju. Čak i u dvije tako krizne godine, smanjeni prihod turističke industrije, izrađen u udjelu BDP-a, bio je uvjerljivo najveći u Europskoj uniji.

Mišljenje autora s obzirom na stanje prirode danas je da je Covid 19 ustvari jako dobro tu utjecao i pomogao prirodi da malo odmori od silne napučenosti.

Zbog mnogo donesenih nepravilnih odluka, ugrožena je organska vrijednost najvećeg prirodnog blaga u Hrvatskoj. Nastavi li se ovakav negativan utjecaj čovjeka na prirodu, bit će ugrožen opstanak sedre i autohtonog bilja i životinja plitvičkog kraja. Iz današnjih prizora Velikog Slapa, očigledno je kakve posljedice donosi masovni turizam u Plitvica selu, naselju koje se toliko izgradilo da je broj ležaja sa 16 porastao na 230 (podaci iz 2017. godine) u samo osam godina. U Plitvica selu je sustav vodoopskrbe izuzetno loš, a otpadne se vode slijevaju direktno u potok i u Veliki slap. Jedini svjetski prepoznatljivi simbol zaštićene prirode Hrvatske koji ima važnu ulogu u razvoju turizma mogao bi nestati zbog gubitka prirodnog fenomena radi zagađenja koje turisti ostavljaju iza sebe. Oni ne moraju ostavljati iza sebe ništa ali samim hodom velikog broja ljudi po drvenim putevima gubi se njihova posebnost. Ako Plitvička jezera prestanu s radom radi tog što više neće biti tako lijepa, time će svoja radna mjesta

izgubiti lokalno stanovništvo te će njihova kvaliteta života pasti. Ove informacije dolaze sa prosvjeda od Irme Popović Dujmović iz WWF Adrije.

Svjetska organizacija za zaštitu prirode pozvala je Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja da čim prije počne surađivati s Ministarstvom zaštite okoliša i energetike kako bi zajedničkim odlukama zaustavili devastaciju Plitvičkih jezera. Nacionalni park Plitvička jezera je cijelosti uvršten u ekološku mrežu Natura 2000, pa ga tako štite i europski zakoni. Upravo iz tog razloga bi građevinski radovi u području parka trebali biti zabranjeni.

Na prosvjedu je Vlada Republike Hrvatske pozvana da podrži upravu Nacionalnog parka Plitvička jezera da što prije uspostavi kontakt s lokalnom zajednicom i omogući dionicima da sudjeluju u sustavu donošenja odluka. Ovo bi trebao biti održiv način upravljanja parkom. Budu li zajednički planirali razvoj i donosili odluke koje imaju doticaj sa zaštićenim, prirodnim vrijednostima, osigurati će i osoban društveni i ekonomski razvoj.

U WWF-ovom izvještaju „Zaštita ljudi kroz prirodu: mjesta svjetske prirodne baštine kao pokretači održivog razvoja“ objavljenom 2016. godine u sklopu kampanje „Zajednička prirodna baština“ istaknuto je da je gotovo polovica svjetske prirodne baštine ugrožena zbog štetnih industrijskih aktivnosti.

Riječ je o mjestima koja pridonose gospodarskom i društvenom razvoju kroz zaštitu prirode i okoliša te pružaju vitalne usluge za ljude i okoliš. Izvještaj također naglašava propuste u zaštiti ovih mjesta od izuzetne vrijednosti i navodi pet globalnih načela za odgovorno upravljanje svjetskom baštinom: odgovarajuće vrednovanje, investicijske odluke, upravljanje, javna politika i provedba. Bude li Nacionalni park Plitvička jezera slijedio ova načela, jedini rezultat bit će održivi razvoj plitvičkog kraja.

Tablica 4. Posjetitelji u nacionalnim parkovima u periodu od 2017. godine do 2021. godine

	2017	2018	2019	2020	2021
NP Brijuni	169.299	171.794	152.522	74.135	165.140
NP Krka	1.284.723	1.354.802	1.364.000	423.010	733.824
NP Kornati	229.061	237.435	242.321	8.521	161.325
NP Mljet	140.329	145.751	148.395	37.844	90.642
NP Paklenica	140.561	144.624	144.681	64.924	109.166
NP Plitvička jezera	1.720.331	1.796.670	1.771.523	445.841	804.800
NP Risnjak	16.575	16.816	31.074	14.580	20.665
NP Sjeverni Velebit	22.919	30.638	21.636	19.691	32.317
UKUPNO	3.723.798	3.898.530	3.876.152	1.088.546	2.117.879
Ukupan broj dolazaka u Hrvatsku (u 000)	17.431	18.666	19 566 146	7 001 128	12 775 794

Izvor: Izrada autora

U prethodnoj tablici izvučeni su statistički podaci iz Hrvatske u brojkama kroz godine, iz baze podatka DZS-a, sa službenih stranica Nacionalnih parkova te Ministarstva zaštite okoliša i energetike. Dubinskim istraživanjem utvrđeno je da su neki podaci više, a neki manje precizni, te se u tablici prikazala ravnoteža svih. Istraživanjem je utvrđeno dosta nepodudaranja i grešaka na službenim stranicama, pretežito najnovijih podataka, ali se daljnjom provjerom sa više izvora došlo do ispravnih brojeva. Ukazala se potreba za podacima iz 2022. godine, kojih još nema. Nađen je podatak da je u

Hrvatskoj u 2022. godini ostvareno 18,9 milijuna dolazaka i 104,8 milijuna noćenja, 37% više dolazaka i 25% više noćenja nego 2021. godine. Istodobno su strani turisti ostvarili 92,3 milijuna noćenja, a domaći turisti su ostvarili 12,5 milijuna noćenja. Uspoređujući prethodne podatke iz 2022. godine sa podacima iz 2019. godine, vidi se povratak u stabilizaciju na način da je ostvareno 91% posjeta i 96% noćenja u 2022. godini iz 2019. godine. Prvi su podaci iz sustava eVisitor koji uključuje turistički promet u komercijalnim i nekomercijalnim objektima, kao i nautičkom charteru(sustav eCrew).

Iz tablice 4. vidi se kako svake godine broj turista postupno raste unatoč sve većim cijenama i mjerama kako bi se očuvala prirodna bioraznolikost. U 2020. godini vidi se osjetan pad u broju posjetitelja nacionalnih parkova radi pandemije Covid 19.

Ako se promotri period prije korona krize koji uključuje 2017. godinu, 2018. godinu i 2019. godinu, prosječan broj turističkih dolazaka u Hrvatsku bio je 18.554.382, a u Nacionalne parkove na godišnjoj razini taj broj iznosi 3.832.827 posjeta što znači da prosječno 21% ljudi koji su došli u Hrvatsku, posjetili su bar jedan nacionalni park. Svaka osoba koja je posjetila neki od nacionalnih parkova u Hrvatskoj, bila ona ekoturist ili ne, obogatila je svoj život jednim dodatnim iskustvom koje ju je možda odvelo ka početku življenja održivijeg načina života.

Izvučeni su i podaci kad se uspoređi sezona 2020. godine sa sezonom 2019. godine, svi su za oko 35% manji u odnosu na 2019. godinu u pogledu posjećenosti i prihoda. U samom srcu sezone tijekom pandemije zabilježeno je čak 63% manje posjetioca uspoređujući sa srcem sezone 2019. godine. Matematika prati dobit, pa je tako i prihod bio 68% manji nego prethodne godine.

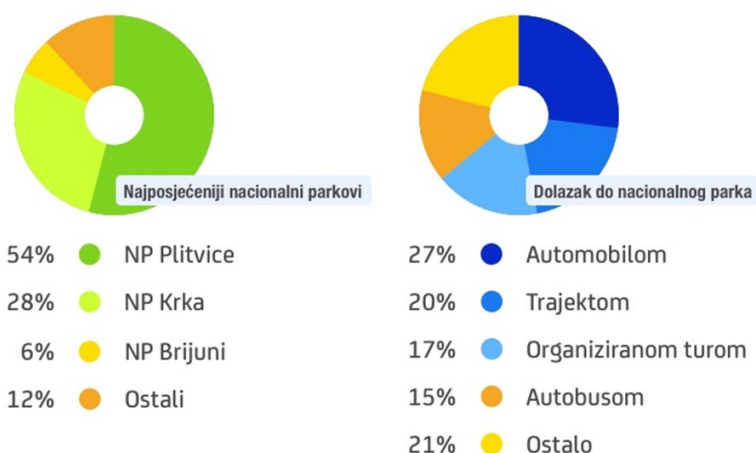
Promatrajući strukturu posjetitelja Nacionalnog Parka Krka strani državljani predstavljaju 86 posto.

Kako su zbog „lock down-a“ nacionalni parkovi bili zatvoreni za posjetitelje 45 dana, otvorenje je proslavljeno uz promotivne cijene ulaznica. Riječ je bila o dvotjednoj kampanji pod nazivom „Proljeće na Plitvičkim jezerima“ gdje su cijene bile 50 kuna za odrasle, 30 za studente i 25 kuna za djecu od 7 do 18 godina. Mlađi do 7 godina imali su besplatan upad.

U 2021. godini svaki stanovnik Hrvatske posjetio je bar jedan od osam nacionalnih parkova ili dvanaest parkova prirode. Statistika ovih parkova bilježi gotovo četiri milijuna posjetitelja. Većina tih područja u međuvremenu je bila manje posjećena, ali je priroda stoga bolje zaštićena. Naravno, "svaki domorodac jednom u parku" samo je statistička slučajnost. Gosti nisu samo hrvatski građani; značajan udio čine stranci.

Slika 3. Posjećenost nacionalnih parkova

Nacionalni parkovi

Izvor: <https://getbyferry.com/hr/istrazivanje/hrvatska#nacionalni-parkovi-u-hrvatskoj-nezaobilazni>

Većina hrvatskih nacionalnih parkova nudi smještaj unutar parka ili u njegovoj blizini. Usprkos tome, istraživanje provedeno od strane getbyferry.com i getbybus.com pokazuje da čak 75% posjetitelja nije prenoćilo u nacionalnom parku prilikom posjeta.

Slika 4. Nacionalni parkovi u kojima se najviše noćilo

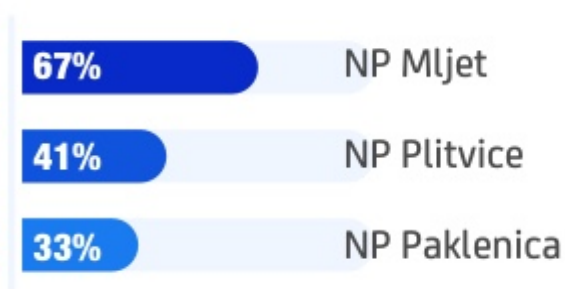
Izvor: <https://getbyferry.com/hr/istrazivanje/hrvatska#nacionalni-parkovi-u-hrvatskoj-nezaobilazni>

U tijeku istraživanja ispitano je zadovoljstvo posjetitelja s dva važna faktora - prirodne ljepote i čistoća nacionalnih parkova.

Izvučen je podatak da je čak 96% posjetitelja zadovoljno prirodnim ljepotama koje su doživjeli prilikom posjeta. Uz to, ispitanici nisu izrazili nikakvo nezadovoljstvo prirodnim ljepotama za 6 od 8 nacionalnih parkova.

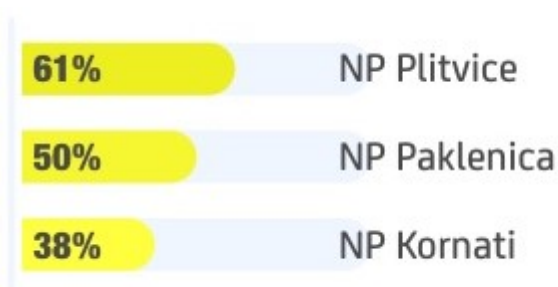
Kada je u pitanju čistoća i održavanja parkova, riječ je o sličnoj situaciji kao i sa prirodnim ljepotama. U prosjeku se 94% posjetitelja izjasnilo zadovoljnima ovim aspektom. Za 4 od 8 nacionalnih parkova, ispitanici nisu izrazili nikakvo nezadovoljstvo čistoćom parkova.

Slika 5. NP najbolje ocjenjeni po pitanju čistoće

Izvor: <https://getbyferry.com/hr/istrazivanje/hrvatska#nacionalni-parkovi-u-hrvatskoj-nezaobilazni>

Slika 6. NP najbolje ocjenjeni u kategoriji prirodnih ljepota

Izvor: <https://getbyferry.com/hr/istrazivanje/hrvatska#nacionalni-parkovi-u-hrvatskoj-nezaobilazni>

Tablica 5. TOWS matrica

	<p>Eksterne šanse (Opportunities)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Društveno odgovorni potrošači 2. Agenda 21, UNESCO, IUNC, Društvo za očuvanje i unapređenje Plitvičkih jezera, WWF, Natura 2000, globalna načela za odgovorno upravljanje svjetskom baštinom 3. Najveći udio BDP-a u EU 4. Zapošljavanje domaćeg stanovništva 	<p>Eksterne prijetnje (Threads)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prekomjerna izgradnja 2. Ne poštivanje pravila parka 3. Invazivne vrste bilja i životinja 4. Zagađenje
<p>Interne snage (Strength)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izrazito naglašena edukativno interpretativna funkcija kroz poučne ploče na stazama 2. Kvalitetna web stranica 3. Posjetitelji zadovoljni čistoćom i održavanjem parkova 4. Koncesija Plitvičkom maratonu 	<p>Strength/Opportunities</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zahtjevi turista u vezi sve viših standarda po pitanju okoliša 2. Nosivost kapaciteta 3. Suradnja uprave NP i lokalne zajednice, te Ministarstva graditeljstva i Ministarstva zaštite okoliša i energetike 4. Edukativne i rekreacijske mogućnosti 	<p>Strength/Threads</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Povratak u stabilizaciju po broju posjetitelja nakon pandemije 2. Razvoj turističke industrije 3. Pola ukupnog godišnjeg prihoda svih NP iskazuju NP Plitvička jezera 4. Nezadovoljstvo posjetitelja → manje posjetitelja
<p>Interne slabosti (Weakness)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nepravilne odluke 2. Infrastruktura za posjetitelje nije dostatna 3. Nepristupačnost osobama s invaliditetom i obiteljima s malom djecom 4. Nedostatak financijskih sredstava 	<p>Weakness/Opportunities</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Klimatske promjene 2. Covid 19 – opravak prirode i financijski gubitak 3. Monitoring misija UNESCO-a 4. Izgradnja vodnocomunalne infrastrukture aglomeracije Plitvička jezera 	<p>Weakness/Threads</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Masovni turizam 2. Izuzetno loš sustav vodoopskrbe u Plitvica selu, te se otpadne vode slijevaju direktno u potok i Veliki slap 3. Micanje sa liste UNESCO?? 4. Nedovoljno educirano osoblje

Izvor: Izrada autora

5. PLANINSKI TURIZAM

Mnoga planinska područja svijeta odlikuju se svojom, većim dijelom, relativno očuvanom, nenarušenom prirodnom sredinom što predstavlja bitnu odrednicu njihove turističke privlačnosti. Za nastanak i razvoj planinskog turizma i ekoturizma, prvenstveno su potrebne turističke - prostorno planske, interdisciplinarne analize prirodno geografskih bogatstva za promatrano planinskog područja. Preciznije, navedeno se odnosi na analize: geoloških, geomorfoloških, klimatskih, hidroloških, pedoloških i biogeografskih osobitosti planina kao destinacija pogodnih za razvoj određenih tipova turizma.

Planinski turizam zajedno sa ekoturizmom uključuje demografske i kulturne specifičnosti seoskih (ruralnih) zona u planinskim područjima. Planinske seoske zajednice su tradicionalno, egzistencijalno, povezane sa spomenutim prirodnim posebnostima svoga okoliša.

U današnjici, u planinskim područjima najmasovniji je zimski turistički posjet povezan sa zimskim turizmom i skijanjem.

Također, bitno je sa ovog aspekta, novijeg razvoja planinskog turizma spomenuti: ekoturizam, ruralni (seoski turizam), zdravstveno-lječilišni, kulturološki, edukativni i naučno-istraživački turizam što posebno vezujemo za ostala manje turistički posjećena i poznata planinska područja svijeta.

Na tim područjima posebno su velike mogućnosti za razvoj ekoturizma sa širokom lepezom sportsko-rekreativnih i adrenalinskih - avanturističkih aktivnosti: kajakaštva, jedrenja, raftinga, kanjon, alpinizma, planinarenja, sportskog ribolova, planinskog biciklizma, jahanja konja (u za to predviđenim rekreativnim zonama), paraglidinga, bunge jumping-a, kao i drugih turističko – rekreativnih aktivnosti.

U ostalim, brojnim planinskim grebenima i masivima svijeta, u kojima nema značajnijih uređenih turističkih destinacija (misli se na uređenje na nivou koji uvažava suvremene svjetske turističke standarde) mogu se razvijati specifični oblici turizma. Na našem planetu postoje još mnoge privlačne, turistički atraktivne planinske destinacije, ali zbog prometne nepovezanosti i bez osnovne turističke infrastrukture, ne mogu udovoljiti masovnijoj turističkoj potražnji.

Dakle, planinski turizam je oblik turizma koji se odvija na planinama. „Planinski turizam je skup odnosa i pojava društveno-ekonomskog karaktera, koji obuhvaća rekreaciju, putovanje i odmor; te obavlja ekonomsku funkciju kroz osobnu potrošnju turista u planinskim područjima.“⁷

U posljednje vrijeme relativno mlada interdisciplinarna nauka – ekologija sve više ima utjecaja na aktivnosti primijenjene u prostorno-planskoj praksi, primarno u obliku planiranja razvoja ekoturizma koji predstavlja sintezu turističkog vrednovanja i ekološke zaštite krajolika.

Svi navedeni tipovi planinskog turizma: planinsko skijanje i skijaško trčanje, nordijsko skijanje, planinarenje, rekreativna šetnja, alpinizam, ali i ostali adrenalinski oblici turizma koji se vežu za tlo, zrak, planinske rijeke i jezera i planinske pećine, zajedno sa kulturnim turizmom i seoskim turizmom ulaze u domenu ekoturizma. Dakako, pod uvjetom da štite prirodu i pomažu lokalnoj planinskoj zajednici.

5.1. Planinarenje

Zbog niske nadmorske visine, većina vrhova je relativno lako dostupna za penjače, što hrvatske planine čini vrlo ugodnim, praktički idealnim za planinarenje. Ljepotu hrvatskih planina pridonosi činjenica da su vrhovi vrlo različiti po karakteristikama. Dok je većina vrhova u panonskom dijelu Hrvatske prekrivena šumom, gotovo svi najviši vrhovi u dinarskom dijelu Hrvatske su goli i pružaju dobre vidikovce. Penjači su markirali oko 6000 kilometara staza na hrvatskim planinama.

Početak 2020. godine, kad su bili zatvoreni shopping-centri, caffè bar-ovi i ostala mjesta na kojima Hrvati vole provoditi većinu slobodnog vremena, broj ljudi na sljemenskim stazama (a i na ostalim planinama u blizini velikih gradova, od Učke, Mosora, Ivanščice, pa i Papuka) očigledno se povećao. Još se više povećao broj ljudi u ugostiteljskim objektima u prirodi do kojih se može doći automobilom. To ne bi trebao biti način na koji bi se priroda trebala posjetiti (doći autom do vidikovca ili planinarskog doma gdje postoji ponuda hrane, najesti se, uživati u pogledu i vratiti se kući).

Leptirica. A., Stjepić Srkalović. Ž., (rujan 2021) Planinski-turizam i ekoturizam. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/354511513_Planinski-turizam_i_ekoturizam [26. travnja 2023]

Planinarski dom bi trebala biti odredišna točka ili cilj u nekoj zadanoj planinarskoj ruti, te domaći obrok treba biti zaslužen.

Kako je vrijeme bilo sve ljepše, trend se nastavio tijekom ljeta, a onda i jeseni, pa sve do kraja godine kada je na zimu postalo blatnjavo i počeo padati snijeg. Bijeg u prirodu tijekom pandemije ostati će jedan od vodećih trendova u neizvjesnom i trenutačno nepredvidivom vremenu.

Ovaj trend ostavio je i pozitivan utjecaj na većinu. Hod je jako zdrav i dovodi ljude u dobru formu. Provođenjem vremena u prirodi: hodanjem, trčanjem, planinarenjem izbacuju se sve negativnosti koje se nakupljaju u pojedincu te ih u prirodi izbacuje i ima duševni mir.

U planinu je svatko tko poštuje prirodu, te svoju i tuđu sigurnost, više nego dobrodošao.

Problem kod ovog trenda je da brojni novi (a i neki stari) planinari planine shvaćaju neozbiljno. Ulaze nepripremljeni, zbog čega se događaju nesreće koje su se mogle izbjeći. Istražuju staze i planine za koje nisu obučeni, ne poštuju prirodu i ostavljaju smeće za sobom. Potvrđuje to i upozorenje Nacionalnog parka Risnjak, koji poziva turiste da ne dolaze nepripremljeni na Bijele i Samarske stijene.

5.2. Najbolja web-mjesta s točnim rutama i informacijama o stazama i izletima

Najbolje je kombinirati informacije iz različitih izvora i s vremenom utvrditi koji je pouzdaniji. Ako je vrijeme potrebno za prolazak rute na svom blogu objavio penjač u odličnoj formi, to nije dobar trag za početnika jer će početniku trebati vjerojatno duže. No, blogovi su jako kvalitetan izvor informacija te je svaka pomoć, recenzija, savjet i uputa dobrodošla. Možete pronaći mnogo korisnih informacija na njima, stoga ih svakako pratite za ideje. No, ne treba zanemariti ni službene stranice Hrvatskog planinarskog saveza.

5.2.1. Hrvatski planinarski savez - www.hps.hr

Na službenim stranicama Hrvatskog planinarskog saveza u rubrici Informacije možete se pronaći baza podataka s oko sto planinarskih staza po planinama u Hrvatskoj. Tu su opisi mjesta polaska i silaska, rute, procjena potrebnog vremena te u posebnom

dijelu popis skloništa, planinarskih domova i kuća s kontaktima nadležnih osoba kojima možete prijaviti svoj dolazak. Opisi nisu tako slikoviti, ali su prilično pouzdani i točni.

5.2.2. www.planinarenje.hr

Blog čiji autor nije poznat (stranica nema kolofon), ali sadrži mnogo korisnih informacija i niz GPS tragova. Ovdje se mogu naći brojne planinarske staze u Hrvatskoj i inozemstvu. Neke su staze detaljno opisane, riječima i konstruktivnim informacijama, pa je ovo dobar izvor informacija za provjeriti prije odabira sljedećeg odredišta.

5.2.3. www.medvednica.info/p/planinarske-staze.html

Veliki problem s Medvednicom je što većina ljudi ide samo na dva ili tri puta do vrha Sljemena ili do planinarskih domova. Ova stranica ima izvrsnu bazu svih staza (ima ih više od 70), s opisima, točnim podacima i komentarima korisnika koji povremeno izvještavaju o trenutnom stanju. Osim ove stranice preporučuju se www.vikendom.hr, stranicu odličnog projekta Vikendom na Medvednicu, koji ima za cilj popularizirati Medvednicu među domaćim stanovništvom. U njihovoj arhivi izleta mogu se pronaći mnoge ideje, dobro opisane, ali ponekad s nerealno ocijenjenom težinom za apsolutne početnike.

Osobnim iskustvom autora i pohađanja izleta u njihovoj organizaciji, vidi se da vodiči to samo odrađuju bez empatije prema izletnicima. Tijekom korone bio je ograničen broj ljudi te se moralo prijavljivati. Organizatori ne prate dali svi ljudi mogu uhvatiti tempo te redovito ostavljaju ljude usred šume. Projekt je financiran od strane grada Zagreba te je pretpostavka da određene rute moraju odraditi.

Ovaj tip izleta preporučuje se osobama koje su se došle isključivo fizički rekreirati. Staze nisu toliko teške, ali ritam je ubrzan.

Osobnim iskustvom autora i pohađanjem izleta pod nazivom „Tunel – Planinarski dom Runolist odradilo se 24 429 koraka i prehodalo 15, 34 kilometara. Pokret je bio u 9 sati ujutro iz tunela. Oko 11 sati bilo se u Planinarskom domu Runolist. Na svakom izletu, kada se dođe do odredišta, rade pauzu od pola sata, te kreće povratak do polazišne točke. Ovaj tip izleta općenito završava do 15 sati.

5.3. Blogovi

5.3.1. underdreamskies.com

Blog je planinarke Mije Dropuljić koja donosi pregršt ideja za putovanja s vrlo živopisnim opisima i izvrsnim specifičnim informacijama o svakoj ruti. Od izazovnih pješačkih staza do ležernih šetnji, Mija ima ponešto za svaku razinu kondicije.

5.3.2. zovplanine.com

Vrlo iskusan i uspješan par iz Rijeke, pa njihove avanture možda i nisu za početnike, ali imaju pregršt odličnih savjeta i inspirativnih tekstova uz koje ćete poželjeti u planini što dulje lutati ,uživati i istraživati.

5.3.3. aktivator.hr

To je zapravo web stranica Decathlona koju ne vidite na prvi pogled, jer je njihova reklama pomno skrivena između tekstova koje za njih pišuiskusni planinari i zaljubljenici u prirodu poput Mateja Perkova, autora nekoliko knjiga o planinama. Iako stranica pokriva više sportova, odjeljak Outdoor ima izvješća o raznim planinama i sjajne preporuke za opremu.

5.3.4. Hiking Croatia

Mario Jurina i Daria Bedenković nažalost nemaju blog u klasičnom smislu, već su aktivni na Instagramu i Facebooku, ali imaju jako dobre fotografije, video zapise i savjete za pojedine rute i izlete. Većina njihovih vodiča za putovanja spremljena je u naglascima na Instagramu kako biste mogli pogledati ako postoji potreba.

5.4. Kretanje po planini

Crveno-bijeli krugovi na drveću i stijenama nisu vandalski čin niti originalni potpis umjetnika "šumske umjetnosti", već planinarske markacije.

Uvijek se držite označenih staza, pratite putokaze, a ako dođete do raskrižja i ne poznajete stazu, napravite nekoliko koraka u svim mogućim smjerovima i osvrnite se po drveću, ovaj važan crveni krug mora negdje biti skriven. Ako ga ne možete pronaći, savjetujemo vam da za pomoć pitate prvog planinara na kojeg naiđete, u nadi da oni bolje poznaju stazu od vas i da vas mogu uspješno usmjeriti.

5.5. Planinarski bonton

1. Jedino što smijete ostaviti u prirodi su tragovi svojih cipela

Nosite sa sobom svo smeće koje stvorite na svom putovanju i odložite u za to predviđene spremnike. To se odnosi i na sitno smeće poput opušaka, a svakako i na sve veće komade: folije od sendviča, vrećice od čipsa i čokoladica, bočice... Ničemu od toga nije mjesto u prirodi. Ako to možete odvesti do vrha kada je puno (i teško), definitivno ga možete vratiti u grad prazno kada bude lakše. Ne postoji niti jedna ekskluziva koja bi ovo pravilo mogla prekršiti.

2. Poštujte prirodu i druge planinare

Ne stvaraj buku i ne pretvaraj se da posjeduješ šumu. Osim što ćete uznemiriti divlje životinje vikom ili glasnom glazbom, vjerojatno ćete uznemiriti i druge penjače koji su došli na vrh brda radi odmora. Druge planinare pozdravite u prolazu.

3. Planinarska skloništa nisu bila i neće biti besplatne kuće za odmor

Nažalost, ovo se mora spomenuti nakon brojnih tekstova ove godine da su neki neodgovorni ljudi saznali da to znači da mogu doći u sklonište, tulumariti, ostaviti svoje smeće i otići bez da očiste za sobom. Skloništa su mukotrpno gradile generacije penjača, često vukući opremu po zahtjevnom terenu kako bi planinarima omogućili odmor i zaklon od kiše i hladnoće. Sve što traže zauzvrat je da sklonište ostavite čistim, možda nacijepate drva za sljedeću osobu koja će boraviti u skloništu te ostavite čisto i uredno.

4. Svi za jednoga...

Uvijek se treba prilagoditi onom najslabijem i najsporijem, ako se planinari u grupi. U planini se nikoga ne ostavlja! Planinarenje je ugodna i korisna društvena aktivnost, a ne utrka. Ako se primijeti neka potencijalno opasna prepreka na putu, odlomljena daska ili oštra grana, treba se upozoriti one iza sebe da pripaze. Ako se pak naiđe na nesreću, treba se pomoći i sudjelovati u spašavanju, osobni planovi tada postaju sporedni. Trebali biste podijeliti hranu, piće, čokoladicu ili magnezijску pločicu s nekim tko nije došao spreman.

5. Ne beri cvijeće, ne lomi grane

Možda se tada čini kao dobra ideja, ali kad dođeš kući, uvenut će i više neće biti lijepo, a ti si iz šume uzeo njegov najbolji dekor. To je osobito važno u parkovima prirode i nacionalnim parkovima. Treba još jednom naglasiti kako ubralo cvijeće neće dugo biti lijepo u vazi i vjerojatno neće biti ni lijepo dok stigne do vaze.

6. Daj svoj doprinos

Sakupi smeće koje vidiš uz stazu, makni oštar kamen ili slomljenu granu sa same staze. Učini putovanje još ljepšim onima koji će proći tom istom stazom nakon.

5.5.1. Slučaj nesreće

Nesreće se u planinama događaju i najiskusnijima, a pogotovo onima koji kreću bez potrebne opreme i znanja. Uvijek treba unaprijed obavijestiti nekoga u gradu kamo idete, na koju točno stazu, u koje vrijeme i s kojim društvom.

Ovo je važno jer na mnogim mjestima nema signala, tako da će informacije od bližnjih barem dati istraživačima trag. Ako je jedna osoba u većoj grupi ozlijeđena, ostali će trebati svu pomoć koju znaju i mogu, ovisno o težini ozljede. Treba zagrijati unesrećenog, izvadite iz rupe (ako je npr. upao u nju), odnesite ga na mjesto gdje je puno ljudi gdje možete pozvati pomoć. No, ako se radi o težim ozljedama glave i kralježnice, bolje će biti da osobe koje nisu za to stručne ne diraju ozlijeđenog: valja ga pokriti termo dekom, eventualno gazom zatvoriti otvorene rane i hitno pozvati HGSS. Hrvatskoj gorskoj službi spašavanja bi trebalo dati najtočnije upute o lokaciji i poslati točne koordinate ako je to moguće.

Zato je ono što svi mogu napraviti - informirati se, učiti, potražiti na internetu, pročitati knjigu, a možda i upisati se u planinarsko društvo, primaju i one bez završene škole. Nitko se nije rodio iskusan. Većina ljudi ode bar jednom u planinu po prvi puta, te nakon prvog puta shvati kako se pripremiti za idući put.

6. ZELENE PRAKSE

6.1. Invazivne vrste u Hrvatskoj

Zainteresiranima je namijenjena ova mobilna aplikacija izrađena od strane Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja. Glavna svrha aplikacije je izgraditi mrežu terenskih istraživača amatera koji će izvještavati i dijeliti nalaze o stranim i invazivnim stranim

vrstama u Hrvatskoj (tzv. "citizen science") i tako pridonijeti ranom otkrivanju novih invazivnih stranih vrsta u Hrvatskoj i mapiranju stranih i invazivnih vrsta.

Svrhe mobilne aplikacije su:

- Prikupiti informacije o viđenjima invazivnih stranih vrsta koristeći GPS uređaje ugrađene u mobilne telefone te kamere i fotoaparate građana.
- Dati podatke o odabranom broju invazivnih stranih vrsta (fotografija vrste, kratki opis vrste, dodatne korisne informacije).
- Podizanje svijesti javnosti o problemu stranih invazivnih vrsta i poticanje aktivnog sudjelovanja u gospodarenju stranim invazivnim vrstama u Hrvatskoj.

Uz gubitak staništa, izravno iskorištavanje divljih životinja i biljaka, klimatske promjene i onečišćenje, invazivne strane vrste predstavljaju jednu od najznačajnijih izravnih prijetnji bioraznolikosti u cijelom svijetu. Globalizacijom i razvojem svjetske trgovine, gospodarstva i turizma, broj stranih i invazivnih vrsta se povećava. Egzotičnih vrsta sve je više diljem svijeta, pa tako i u Hrvatskoj. Do sada je u hrvatskoj prirodi registrirano više od 600 vrsta egzotičnih biljaka i oko 300 vrsta egzotičnih životinja, a uvezene su gljive i druge vrste organizama. Iako je velik postotak stranih vrsta namjerno unesen u Hrvatsku (za šumarstvo, poljoprivredu, lov, ribolov, hortikulturu itd.) neki su od njih slučajno ušli u Hrvatsku (npr. biljke zalijepljene za brodove ili sjemenke/pelud na robi ili prtljazi putnika) jer su se uspjeli proširili kontaminacijom ili raspršivanjem prirodnim putovima ili koridorima iz susjednih zemalja u kojima su se prethodno uspješno nastanili. Trenutna baza podataka o stranim i invazivnim vrstama za cijelu EU (EASIN – European Alien Species Information Network) sadrži podatke o preko 14 000 stranih vrsta u Europi, od kojih je oko 10-15% invazivnih.

Predatorstvo, natjecanje za hranu i stanište, prijenos bolesti, križanje s domaćim vrstama i promjene u strukturi i funkcioniranju ekosustava neke su od neposrednih prijetnji koje invazivne strane vrste predstavljaju za biološku raznolikost i usluge ekosustava.

6.2. Međunarodni dan šuma

Međunarodni dan šuma obilježava se 21. ožujka kako bi se podigla svijest o važnosti šuma za očuvanje planeta Zemlje. Zaštita šuma jedan je od najboljih načina da zaštitimo naš planet i sebe.

Odlukom suradničkog partnerstva za šume, tema Međunarodnog dana šuma 2023. godine je "Šume i zdravlje". Šume nam daju toliko toga: čiste našu vodu i zrak, ublažavaju klimatske promjene skladištenjem ugljika i poboljšavaju naše zdravlje.

Pobrinite se za svoje zdravlje pješaćenjem planinarskim stazama Plitvičkih jezera, uživajte u više od 30 km uređenih planinarskih staza kroz netaknute prirodne šumske zajednice.

Uvijek treba imati na umu kada se šeta planinarskim stazama da su šume i njihovi uobičajeni stanovnici ranjivi na bilo kakve neodgovorne radnje u šumi, kao što su: paljenje vatre, uništavanje drveća, branje cvijeća itd. Postoje pravila ponašanja koja se trebaju poštivati kada se ide u prirodu. Bitno je ne biti sebičan jer šuma ne koristi samo nama već i drugim organizmima koji u njoj žive.

Opća skupština Ujedinjenih naroda proglasila je 21. ožujka Međunarodnim danom šuma (IDF) 2012. godine. Ovaj dan se slavi i podiže se svjesnost o važnosti svih šumskih vrsta. Na svaki Međunarodni dan šuma, sve se države potiče da se uključe u lokalne, nacionalne i međunarodne pothvate u organizaciji aktivnosti vezanih uz šume i stabla, kao što su kampanje za sadnju drveća, sakupljanje smeća, izrada kućica za ptice, uklanjanje invazivnih vrsta....

Temu za svaki Međunarodni dan šuma odabire Suradničko partnerstvo za šume.

Kako ćete obilježiti dan?

- Podijelite video, animacije činjenica o šumi, logotip i bannere - dostupni su na više jezika. Više resursa potražite u paketu za društvene mreže Međunarodnog dana šuma.

- Pridružite se razgovoru na društvenim medijima koristeći hashtag #IntlForestDay ili #ForestDay. Prenesite neke od ovogodišnjih ključnih poruka ili fotografirajte svoju omiljenu šumu i podijelite je s javnosti i svojim prijateljima.
- Koja si šumska životinja? Veliki krumpir, zelena žaba ili lanterna s kikiriki glavom? Provjerite svoje znanje o šumama i zdravlju uz kviz i saznajte! Dostupan na 6 jezika.
- Organizirajte ili se pridružite događajima koji slave šume: sadnji drveća, simpozijima, umjetničkim izlozbama, foto natječajima ili ugostite studentsku debatu.
- Ne zaboravite reći o tome na IDF@fao.org i poslati fotografije kako bi ih mogli dodati u galeriju događaja koji se odvijaju diljem svijeta.

6.3. Festival znanosti

Tema ovogodišnjeg festivala je "Priroda i društvo". 21. Festival znanosti traje 6 dana od 24. travnja 2023. godine pa sve do 29. travnja 2023. godine.

Festival znanosti je manifestacija koja se redovito održava u Hrvatskoj od 2003. godine, a čiji je cilj približiti znanost društvu informiranjem o aktivnostima i dostignućima u znanosti, poboljšati javnu percepciju naučnika, te motivirati mlade ljude da istražuju i stječu nova znanja. Čim se rodimo smo znatiželjni. Kad odrastemo postajemo produktivni članovi zajednica, a kao mala djeca se pitamo zašto je nebo plavo, a trava zelena. Potreba za dodatnim znanjem i poticanje znatiželje koja se stječe rođenjem u svim životnim razdobljima je vrijedan cilj za koji se Festival znanosti zalaže. Event je pod visokim pokroviteljstvom Ministarstva znanosti i obrazovanja. Organizatori Festivala znanosti su brojna Hrvatska sveučilišta; Sveučilište u Zagrebu, Sveučilište u Splitu, Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Osijeku i Sveučilište u Zadru u suradnji s Tehničkim muzejom Nikola Tesla i British Councilom.

7. ZAKLJUČAK

Prema definiciji Svjetske turističke organizacije (UNWTO)⁸ ekoturizam čine: »svi oblici prirodnog turizma u kojima je glavna motivacija turista promatranje i uvažavanje prirode i tradicionalnih kultura koje dominiraju u prirodnim područjima«⁹

Drugim riječima, može se ustvrditi da je ekoturizam oblik turizma blizak prirodi od strane ekološki osviještenih aktera i kojim se upravlja prema načelima održivog razvoja.

U Hrvatskoj kao i u ostatku svijeta sve više jača svijest ljudi o ograničenosti prirodnih resursa i o činjenici da je jedan dio tih resursa neobnovljiv odnosno podložan konstantnim promjenama. Takva uvjerenja postupno dovode do sve intenzivnijeg razvoja ekoturizma.

S početkom 21. stoljeća prepoznata je važnost razvoja ekoturizma u svjetskoj turističkoj ponudi, o čemu svjedoči i činjenica da je 2002. godina nazvana godina ekoturizma. Tada je održan niz znanstvenih i stručnih skupova na temu održivosti. Nažalost, ekoturizam još uvijek predstavlja mali postotak ukupnog svjetskog turizma, koji se kreće od 3% do 7% ovisno o izvoru informacija. Ekoturizam u RH također spada u novije oblike turizma, sve češće spominjan oblik turizma, ali nažalost među najnižim oblicima prema ostvarenom turističkom prometu i prihodima. Unatoč bogatim resursima za razvoj ekoturizma u Hrvatskoj, ovaj oblik turizma nije dovoljno razvijen.

Za zaštitu bioraznolikosti ključna je uspostava i očuvanje zaštićenih područja što uključuje nacionalne parkove, parkove prirode, stroge rezervate i ostale kategorije zaštićenih područja. Učinkovito upravljanje ovim područjima ključno je za održavanje kvalitete života stanovnika lokalnih zajednica oko zaštićenih područja. Nadalje, šira zajednica očuvanjem bioraznolikosti osigurava višestruke koristi ekosustava, poput zdrave hrane, čiste vode, lijekova i zaštite od brojnih utjecaja prirodnih katastrofa i klimatskih promjena.

Unatoč sve većem priznavanju financijskih i nefinancijskih koristi zaštićenih područja od strane znanstvenika i osoba specijaliziranih u području zaštite prirode, njihova je važnost još uvijek nedovoljno shvaćena i podcijenjena. Zbog toga mnoga zaštićena područja (osobito parkovi prirode) nemaju dovoljno financijskih sredstava za svoju

⁸ World Tourism Organization

⁹ www.world-tourism.org

glavnu djelatnost: zaštitu i očuvanje prirode. Upravljanje zaštićenim područjima ostaje veliki izazov zbog nedovoljne financijske potpore i mnogih drugih poteškoća.

Prema stupnju bioraznolikosti Hrvatska je jedna od najbogatijih europskih zemalja s preko 38.265 vrsta, od kojih je 1.089 endema. Hrvatska je treća zemlja u Europi po omjeru površine i broja biljnih vrsta i osma po raznolikosti sisavaca. Od pet velikih životinja koje žive u Europi, tri su prisutne u Hrvatskoj: sivi vuk (*Canis lupus*), euroazijski ris (*Lynx lynx*) i smeđi medvjed (*Ursus arctos*).

Hrvatska trenutno ima dobro razvijen sustav s ukupno 9 kategorija i 410 zaštićenih područja, uključujući posebne i stroge rezervate, nacionalne parkove, parkove prirode, regionalne parkove, spomenike prirode, značajne morske i kopnene krajolike, park-šume i spomenike parkovne arhitekture. Prethodno navedena zaštićena područja, kao dio cjeline, pokrivaju ukupno područje od 821 330,01 hektara, što predstavlja približno 9,3 % ukupne površine Republike Hrvatske (Bioportal, 22.02.2021.).

Uspoređujući ove podatke s podacima iz 2022. godine, koji kažu da zaštićena područja u cjelini pokrivaju ukupno područje od 817.383,34 ha, vidi se gubitak od 3 946,67 hektara zaštićene površine. Ovi podaci pokazuju koliko se godišnje izgrađuje i zagađuje te ne cijeni ovo bogatstvo.

Naknadnim istraživanjem usporedili su se i podaci iz 2020. godine gdje površina zaštićenih područja u Hrvatskoj iznosi 717 921 hektara što može značiti da su uočene nove endemične vrste u 2021. godini ili radi izumiranja vrsta je veće područje postalo zaštićeno kako se ne bi dodatno zagadilo te da biosfera određenog prostora ne izumre.

Ključni ciljevi nacionalne strategije zaštite bioraznolikosti Republike Hrvatske su: osigurano povoljno stanje očuvanosti vrsta i staništa i ojačan sustav upravljanja zaštićenim područjima. Potrebno je umanjiti/ukloniti postojeće barijere i ključne prijetnje kako bi se mogle ostvariti vizija i strategija.

Neke od glavnih prijetnji bioraznolikosti su gubitak i degradacija prirodnih staništa, loše upravljanje vodenim resursima, neodržive prakse ribolova, zagađenje, ilegalni lov i učinci klimatskih promjena.

Projekt pod nazivom PARCS provodio se u periodu od četiri godine (2014.–2017.) od strane današnjeg Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja koji se tada zvao Ministarstvo za zaštitu okoliša i prirode i Programa Ujedinjenih naroda za razvoj

(UNDP). U ovom projektu surađivali su s javnim ustanovama (parkovima prirode i nacionalnim parkovima) i imali su financijsku pomoć GEF-a (Globalnog fonda za okoliš) svote 27 milijuna nekadašnjih kuna. Cilj PARCS projekta bilo je učinkovitije upravljanje zaštićenim područjima.

Cilj projekta PARCS je pomoći u rješavanju ključnih institucionalnih slabosti uz jačanje kapaciteta financijskog upravljanja javnih institucija zaduženih za zaštićena područja kako bi se smanjila neučinkovitost troškova, povećao prihod od korisničkih naknada i razvila metoda za podjelu naknada između parkova.

Kako bi razvili zajedničku svijest o potrebi održivog razvoja destinacije, svi dionici, vlasti i organizacije za upravljanje destinacijom moraju imati zajedničku viziju destinacije kako bi mogli afirmirati svoje vrijednosti i na temelju toga razvijati svoj identitet. Kako bi se aktivirao potencijal destinacije, zadatak općina je ući u srž vlastitog identiteta (analizirajući prednosti i što ih ograničava u razvitku) i identificirati koji projekti i aktivnosti mogu destinaciju učiniti uspješnom, sve s ciljem održivijeg povećanja i očuvanja autentičnosti. Izgradnjom originalnog identiteta i politikom „malih koraka“ umjesto velikih projekata (Vidučić, 2007., str. 44), uz poštivanje četiri načela održivog razvoja turizma, destinacija može postati prepoznatljivija na tržištu te se u budućnosti pretvoriti u brend. Međutim, izgradnja destinacije kao brenda često nije moguća zbog nedostatka motivacije i upornosti te nedostatka znanja. Iako je održiva turistička destinacija najvećim dijelom rezultat dobre volje i spremnosti pojedinaca na promjene, te ne tako velikih financijskih mogućnosti, uloga države ili općina također bi trebala biti odlučujuća, posebice kroz osiguranje kapitala. Lokalna inicijativa, partnerski odnosi i specifično poduzetništvo, u kombinaciji s javnim financiranjem, mogu utjecati na veću predanost destinacije održivom razvoju i posljedično stvoriti pozitivniju sliku u zajednici. Nevladine organizacije i svi uključeni dionici mogu pružiti značajnu podršku provedbi aktivnosti i većem sudjelovanju.

Ulažu se veliki naponi na globalnoj i nacionalnoj razini u cilju ublažavanja posljedica klimatskih promjena te planiranju i poduzimanju mjera za sprječavanje daljnjih negativnih posljedica koje bi u budućnosti mogle biti nepopravljive. Ublažavanje međutjecaja turizma i klimatskih promjena samo naizgled ovisi ponajprije o tehnološkim promjenama, već znatno ovisi i o ekonomskim, političkim, socijalnim i strukturnim promjenama.

DODACI

Popis slika

Slika 1. Broj posjetitelja u nacionalnim parkovima u 2019. i 2020. godini	41
Slika 2. Usporedba noćenja 2020/2021	42
Slika 3. Posjećenost nacionalnih parkova.....	47
Slika 4. Nacionalni parkovi u kojima se najviše noćilo	47
Slika 5. NP najbolje ocjenjeni po pitanju čistoće.....	48
Slika 6. NP najbolje ocjenjeni u kategoriji prirodnih ljepota.....	48

Popis tablica

Tablica 1. Kategorije zaštite prirode u Republici Hrvatskoj	14
Tablica 2. Noćenja na području TZ Općine Plitvička jezera u 2020. i 2021. godini...	42
Tablica 3. Usporedba noćenja u prvih 9 mjeseci 2021/2019	43
Tablica 4. Posjetitelji u nacionalnim parkovima u periodu od 2017. godine do 2021. godine.....	45
Tablica 5. TOWS matrica.....	49

Graf 1. Broj upisanih posjetitelja u upisnoj knjizi na Ratkovom skloništu od 2016. do 2021. godine.....	23
---	----

Korištena literatura:

Svržnjak, K., Kantar, S., S. Jerčinović, D. Gajdić (veljača 2014.) Mogućnosti razvoja ekoturizma u Korivničko – Križevačkoj županiji, Križevci. Preuzeto s: <https://www.vguk.hr/multimedia/2fa45bc21b295ce757684815f05bb37e8e4e2db4476b00cfcc3fd246d3bf248cc85a0e761551101197.pdf>

Bučar, K., Škorić, S. i Prebežac, D. (2010). PRAVILA PONAŠANJA U TURIZMU I NJIHOV UTJECAJ NA ODRŽIVI TURIZAM. Acta turistica, 22 (2), 221-246. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/70627>

Plan upravljanja Strogim rezervatom i područjem ekološke mreže Bijele i Samarske stijene (PU 6026) 2023.-2032. Javna ustanova Nacionalni park Risnjak, Bijela Vodica 48, 51317 Crni Lug

Melkić, S., Marković Vukadin, I. i Roknić, L. (2020). Održivi turizam - samozavaravanje, ideja ili realnost?. *Communication Management Review*, 05 (01), 48-83. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/345924>

Leptirica. A., Stjepić Srkalović. Ž., (rujan 2021) Planinski-turizam i ekoturizam. Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/354511513_Planinski-turizam_i_ekoturizam

Turizam u brojkama, Republika Hrvatska, Izdanje 2022. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske. Preuzeto s: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2022_dokumenti/Turizam%20u%20brojkama%202021.pdf

Korišteni internetski izvori:

- <https://wwf.panda.org/es/?303253/Protest%20in%20UNESCO%20Plitvice%20Lakes%20in%20Croatia%20against%20mass%20tourism%20and%20construction>
- https://www.fao.org/international-day-of-forests/quiz/en/?no_cache=1
- <https://www.fao.org/international-day-of-forests/en/>
- <https://festivalznanosti.uniri.hr/>
- <https://www.festivalznanosti.hr/2022/zadar/?eventId=2804>
- <https://www.turistickeprice.hr/nacionalni-parkovi-i-parkovi-prirode-otvoreni-za-sve-posjetitelje-priroda-nas-zove-istrazimo-ih-sve/>

- <https://www.parkovihrvatske.hr/o-nama?tabKeyId=aboutProject>
- <https://www.parkovihrvatske.hr/o-nama?tabKeyId=aboutProject>
- <https://croatia.hr/hr-hr/outdoor-i-aktivni-odmor/setanje-i-planinarenje>
- <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
- <https://lidermedia.hr/biznis-i-politika/udio-prihoda-od-turizma-u-bdp-u-u-hrvatskoj-uvjerljivo-najveci-u-europskoj-uniji-142865>
- <https://np-mljet.hr/np-mljet-je-posjetilo-37-844-posjetitelja-u-2020/>
- <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/10190>
- https://www.htz.hr/sites/default/files/2020-07/HTZ%20TUB%20HR_%202019%20%281%29.pdf
- https://www.htz.hr/sites/default/files/2021-06/HTZ%20TUB%20HR_%202020_0.pdf
- https://www.htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf
- <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/zbog-koronakrize-nacionalni-parkovi-smanjili-cijene-ulaznica---620865.html>
- <https://www.discoverplitvice.com/wp-content/uploads/GODISNJI-PROGRAM-RADA-I-FINANCIJSKI-PLAN-TZO-PLITVICKA-JEZERA-ZA-2022.-GODINU.pdf>